

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Gedimino Kažio,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą (BK
149, 150 ir 153 straipsniai), sudėčių lyginamoji analizė**

Vadovas: lekt. dr. Paulius Veršekys
Recenzentas: assist. Arūnas Meška

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMO RAIDA PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS	5
1.1. Seksualinės prievartos samprata	5
1.2. Seksualinės prievartos medicininiai požymiai ir teismo medicinos išvados reikšmė baudžiamajame procese.....	8
1.3. Istorinė nusikaltimų, nukreiptų prieš asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, raida Lietuvos teisinėje sistemoje	13
2. MAŽAMEČIŲ IŠŽAGINIMO, SEKSUALINIO PRIEVARTAVIMO IR TVIRKINIMO OBJEKTAS IR OBJEKTYVIOJI PUSĖ	22
2.1. Objektas ir nukentėjusysis	22
2.2. Objektyvioji pusė	24
2.2.1. Mažamečio asmens išžaginimo objektyvioji pusė	25
2.2.2. Mažamečio asmens seksualinio prievartavimo objektyvioji pusė ir atirbojimas nuo mažamečio asmens išžaginimo	35
2.2.3. Mažamečio asmens tvirkinimo objektyvioji pusė ir atirbojimas nuo mažamečio išžaginimo ir mažamečio seksualinio prievartavimo	40
3. MAŽAMEČIŲ IŠŽAGINIMO, SEKSUALINIO PRIEVARTAVIMO IR TVIRKINIMO SUBJEKTAS IR SUBJEKTYVIOJI PUSĖ	47
3.1. Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektas.....	47
3.2. Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektyvioji pusė.....	49
IŠVADOS	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Temos aktualumas. Seksualinis vaikų išnaudojimas – jautri tema, nes tokiu elgesiu kėsiamasi į iš karto dvi socialiai labai saugomas kategorijas – vaikystę ir seksualumą. Lietuvos Respublikoje pastaruoju metu išryškėjo opi problema – tai vaikų patiriamas smurtas ir seksualinė prievarta. Pagal vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos surinktus duomenis, vaikų galimai patirto smurto skaičius nuo 2014 metų iki 2017 metų išaugo daugiau nei 2 kartus, nuo 1238 iki 2681 atveju.¹ Tačiau kovoti su šia problema yra labai sunku, nes vaikai bijo kreiptis pagalbos dėl savo teisių nežinojimo, bendraamžių patyčių ir paties skriaudėjo galimo atsako. Tema aktuali dėl nuolatos tobulinamo teisinio reguliavimo baudžiamosios teisės srityje, todėl itin svarbu tinkamai taikyti teisės aktus ir tokiu būdu apsaugoti vaikus nuo seksualinio išnaudojimo.

Temos naujumas. Šiame darbe yra aptarinėjama būtent mažamečių asmenų patiriama seksualinė prievarta, pasireiškianti mažamečių asmenų išžaginiu, mažamečių asmenų seksualiniu prievartavimu ir mažamečių asmenų tvirkinimu, pateikiant teisinę, teismo medicininę ir psichologinę analizę. Panašius aspektus 2008-aisiais metais yra nagrinėję A. Abramavičius ir G. Švedas mokslo darbe „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“ išskirdami 16 metų ribą, nuo kurios asmuo turėtų įgyti seksualinio apsisprendimo laisvę.² Galima rasti nemažai mokslinių darbų, kuriuose mažamečių patiriama seksualinė prievarta yra nagrinėjama kriminologiniu požiūriu, tačiau šis magistro darbas išsiskiria tuo, kad mažamečių asmenų seksualinis neliečiamumas aiškinamas per mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo nusikaltimų sudėčių lyginamąją analizę.

Darbo tikslas. Šio magistrinio darbo tikslas išnagrinėti nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečius asmenis, sudėtis ir išskirti požymius, pagal kuriuos šie nusikaltimai atskiriami tarpusavyje.

Darbo uždaviniai. Darbo uždaviniai išskiriami šie:

1. Aptarti seksualinės prievartos sampratą.
2. Išnagrinėti teismo ekspertų darbą vaikui patyrus seksualinę prievartą.
3. Aptarti Lietuvos baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių nusikaltimų, nukreiptų prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, istorinę raidą.

¹ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita.

² ABRAMAVIČIUS A., ŠVEDAS G. *Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos*. Teisė 2008.

4. Atlikti konkrečių nusikaltimų, t. y. mažamečių išžaginimo, mažamečių seksualinio prievartavimo ir mažamečių tvirkinimo, sudėčių analizę.

5. Išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų instancijų teismų praktiką baudžiamosiose bylose susijusiose su mažamečių išžaginimu, mažamečių seksualiniu prievartavimu ir mažamečių tvirkinimu.

Darbo objektas. Šio darbo objektas – mažamečių asmenų išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo normų tarpusavio santykis ir jų atribojimo aspektai.

Tyrimo metodai. Šiame darbe remiamasi aprašomuoju (pateikiant nusikaltimų, nukreiptų prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, sampratą ir kt.), istoriniu (pateikiant baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus, nukreiptus prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, raidos Lietuvoje analizę), lyginamuoju (lyginant mažamečių išžaginimo, mažamečių seksualinio prievartavimo ir mažamečių tvirkinimo sudėtis.), sisteminiu (išskiriant nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą, rūšinius požymius, analizuojant nusikaltimų sudėtis, aiškinant sisteminius ryšius tarp atitinkamų teisės normų ir pan.), loginiu (jis būtinas atskleidžiant bet kokio tiriamojo darbo tikslus, aiškinant teisės aktų turinį, pateikiant išvadas bei apibendrinimus, išskiriant teisinio reguliavimo spragas ar teismų praktikoje kylančias problemas ir pan.) tyrimo metodais.

Darbo struktūra. Magistrinį darbą sudaro trys dalys (1) Seksualinės prievartos samprata ir reglamentavimo raida pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus; 2) Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo objektas ir objektyvioji pusė; 3) Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektas ir subjektyvioji pusė.) Įvadas, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje pateikiama, seksualinės prievartos samprata, seksualinės prievartos medicininiai požymiai ir istorinė nusikaltimų, nukreiptų prieš asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, raida Lietuvos teisinėje sistemoje. Antroje dalyje analizuojamas mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo objektas ir objektyvioji pusė, mažamečio asmens seksualinio prievartavimo objektyvioji pusė ir atribojimas nuo mažamečio asmens išžaginimo, mažamečio asmens tvirkinimo objektyvioji pusė ir atribojimas nuo mažamečio išžaginimo ir mažamečio seksualinio prievartavimo. Trečioje dalyje analizuojamas mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektas ir subjektyvioji pusė.

Svarbiausi šaltiniai. Darbas paremtas išsamia Lietuvos teisės aktų analize. Analizuojant seksualinės prievartos sampratą ir reglamentavimo raidą buvo remiamasi Keinio S., *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu* (2012), Nociaus J., *Nusikaltimai žmogui*

(1998), Garmus, A., Kurapkos, E., Cėplos, A., *Teismo medicina: vadovėliu* (2000), Stupnianek, E., *Teismo komentaras: mažamečio apklausa teisme* (2015), Kavoliūnaitės-Ragauskienės, E., *Vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese: atstovavimas, gynība ir apklausų atlikimas* (2016), Pakarklio, P., *Senasis prūsų teisyne* (1960), Valikonytės I., Lazutkos S., Gudavičiaus, E., *Pirmasis Lietuvos Statutas* (2001), Maksimaičio M., Vansevičiaus S., *Lietuvos valstybės ir teisės istorija* (1997), Vansevičiaus S., *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais* (1996), Kavolio M., Beliackino S., *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų* (1934), Bieliūno E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras* (1989), Klimko, A., Apanavičiaus, M., Misiūno, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė* (1974), Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu, kitų šalių baudžiamaisiais kodeksais. Analizuojant mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo objektą, objektyviąją pusę, subjektą ir subjektyviąją pusę vadovujamasi Lietuvos Respublikos Baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, Piesliako, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė* (2006), Abramavičiaus, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras* (2009), Abramavičiaus, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis* (2001), Gruodytės, E., Žižienės, S. *Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas* (2009), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis, Lietuvos apeliacinio teismo sprendimais ir Lietuvos apygardos teismų sprendimais.

1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMO

RAIDA PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS

1.1. Seksualinės prievartos samprata

Žmogaus seksualinis gyvenimas – natūrali biologinė funkcija, psichinių ir fiziologinių reakcijų, išgyvenimų ir poelgių, susijusių su lytinio potraukio pasireiškimu ir patenkinimu, visuma. Tai yra neatskiriama lytinio gyvenimo dalis. Nors labiausiai paplitusi lytinių santykių forma yra natūrali sueitis, tačiau yra ir daugiau sekso formų: masturbacija, meilės žaismas, petingas, oralinis seksas, analinis seksas ir kt. Tačiau bet koks lytinis santykiavimas ar lytinio akto atlikimas neturi būti realizuojamas pažeidžiant kito asmens, o ypač mažamečio, teises ir laisves, todėl šiame darbe analizuojami nusikaltimai, nukreipti prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą, o būtent mažamečių išžaginimas (BK 149 str. 4 d.), mažamečių seksualinis prievartavimas (BK 150 str. 4 d.) ir mažamečių tvirkinimas (BK 153 str.).

Bendra vaiko samprata susijusi su jo amžiumi, pateikiama 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje³, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m.⁴ Šios konvencijos preambulėje pabrėžta, kad „vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek po jo“. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnyje vaiko samprata apibūdinama taip: „Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“.⁵ Vaikas, kaip padidintos teisinės apsaugos nuo galimo nusikalstamo pasikėsinimo objektas, atskiruose BK⁶ skyriuose ir straipsniuose įvardijamas įvairiais terminais.⁷ Nagrinėjamos temos prasme, pagal BK mažamečiu laikomas vaikas, nesulaukęs 14 metų amžiaus.

Seksualinės prievartos sampratą, pirmiausia, tikslinga būtų pateikti lingvistine prasme. Lietuvių kalbos žodynas žodį „seksualinis“ aiškina kaip „lytinis“, tai reiškia, kad yra tam tikras santykiavimas tarp lyčių, tuo tarpu, „prievarta“ išaiškinama kaip jėgos naudojimas, vertimas ką nors daryti prieš nukentėjusiojo valią.⁸

³ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 60-1501.

⁴ Lietuvos Respublikos Įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo. *Teisės aktų registras*, 1995-07-03, nr. I-983.

⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 33-807.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

⁷ DAPŠYS, A.; SAKALAUSKAS, G. *Smurtą patyrusių vaikų reabilitacijos teisiniai aspektai*. Teisės institutas, 2005, p. 22.

⁸ KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. 7-as patais. ir papild. leid.* Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 684.

Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui – tai objektyviai seksualūs veiksmai, kurie daro fizinę ir moralinę žalą konkrečiam žmogui ir pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą. Tokie nusikaltimai pažeidžia prigimtines žmogaus teises, tokias kaip Konstitucijoje įtvirtintas teisė į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą.⁹ Seksualinė prievarta pasireiškia tuo, kad asmuo verčiamas prieš savo valią atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus kito asmens atžvilgiu, patenkinant kito asmens seksualinius poreikius.

Darbe nagrinėjamas vaikų seksualinis neliečiamumas yra ypatingai visų valstybių saugomas teisinis gėris, nes naudojant seksualinę prievartą prieš mažametį asmenį yra, sukeliama negrįžtami neigiami mažamečio raidos padariniai, sutrinka tiek fizinis, tiek psichinis vystymasis. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus mažamečiu asmeniu laikomas asmuo, nesulaukęs 14 metų amžiaus, kuris dėl savo brandos nesusiformavimo nesuvokia lytinių santykių reikšmės¹⁰. Rusų literatūroje galima rasti tokį seksualinio neliečiamumo apibūdinimą: Mažamečio seksualinė neliečiamybė tai baudžiamojo įstatymo draudimas turėti lytinius santykius arba bet kokius kitus seksualinius santykius su jais ir neatsižvelgiant į tai, kad jie sutinka savanoriškai.¹¹ Seksualinis vaiko išnaudojimas apjungia išžaginimą, seksualinę prievartavimą, tvirkinimą ir vaiko panaudojimą pornografijai.

Vaikai, patyrę seksualinę prievartą, dažniausiai, užsisklendžia savyje, bijo fizinio kontakto, arba atvirkščiai – demonstruoja savo kūną, nesuvokdami fizinio atstumo ribų. Vaiko elgesys patyrus seksualinę prievartą būna dvejopas, kadangi vieni vaikai gali pradėti perdėti demonstruoti savo lytinius organus, išsakyti neadekvačiai išsamias žinias apie lytinį santykiavimą, bėgti iš pamokų ir namų, nevaldyti pykčio ir t.t., o kiti mažamečiai užsidaro savyje, bijo fizinio kontakto, prisilietimų, nesiryžta nusirengti kitiems matant, tokių vaikų miegas sutrinka, jie dažnai sapnuoja košmarus, blaškosi, arba verkia miego metu.¹²

Verta paminėti ir V. Mitkos nuomonę, kad vaiko patirta seksualinė prievarta, gali tapti pagrindine vaiko sunkumų socialiniame gyvenime priežastimi, nes seksualinės prievartos aukos dažniau nei jų bendraamžiai susiduria su kitomis, neretai tarpusavyje susijusiomis, socialinėmis problemomis: piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis, alkoholiu. Ši prievartos rūšis, kaip ir fizinė prievarta, sutrikdo psichofizinę asmenybės vystymąsi. Jos

⁹ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 88.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

¹¹ КОМИССАРОВ, В. С., *Российское уголовное право: особенная часть*. Москва, 2008, p. 112.

¹² BROWNE A, FINKELHOR D. *Initial and Long-Term Effects: A Review of the Research*. Finkelhof D. *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. California: Sage Publications, 1986 p. 143-179. Sage Publications, 1986:143-149.

pasekmės gali būti labai įvairios, ilgai trunkančios ir turinčios įtakos jau suaugusio žmogaus gyvenimui. Seksualinį smurtą patyrę vaikai turi įvairių elgesio sutrikimų, stokoja savigarbos, turi daug bendravimo sunkumų, jiems būdingas savęs kaltinimas, gėda ir baimė.¹³

Kathleen Coulborn Faller išskyrė tris vaiko gyvenimo būsenas, kuriose pasireiškia padariniai vaikui patyrus seksualinę prievartą – tai emocinė, elgesio ir pažintinė. Reakcija į seksualinę prievartą, emocinės būsenos prasme, vaiko elgesyje pasireiškia nukentėjusiajam jaučiantis kaltu dėl patirtos seksualinės prievartos, pasitikėjimo savimi praradimu, nerimo, pykčio ir baimės jautimu, potrauminio streso, depresijos atsiradimu. Elgesio prasme, seksualinės prievartos padariniai vaikui pasireiškia perdėtu seksualiniu elgesiu masturbuojantis atvirose vietose, pasakojant seksualinio turinio dalykus, siekiant kitų susidomėjimo, ir kitokiais elgesio sutrikimais, tokiais kaip agresijos nukreipimas prieš žmones ar gyvūnus, savęs žalojimas, polinkis pažeisti įstatymus, siekis nusižudyti, valgymo, miego ir tuštinimosi problemomis. Trečiuoju, pažintiniu aspektu, tokia prievarta vaikui pasireiškia nesupratimu patirtos seksualinės prievartos prasmės, todėl, kaip autorė teigia, terapeutai privalo nukentėjusiesiems paaiškinti seksualinės prievartos sampratą, tokio jų skriaudikų elgesio paskatas, kodėl būtent tie nukentėjusieji buvo pasirinkti kaip aukos taip pat išaiškinti vaikams, kad toks elgesys, kai suaugęs asmuo santykiauja su vaiku, yra nederamas, nepriimtinas ir nenormalus.¹⁴

Nustatyti faktą, kad prieš mažametį yra ar buvo naudojami seksualinės prievartos veiksmai sunku, todėl, kad patys mažamečiai droviasi pranešti apie tokius veiksmus savo artimiesiems, pedagogams, bijodami bendraamžių patyčių, ar pačių savo skriaudikų.

Visose valstybėse seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas laikomi teisiniais gėriais, kurie yra saugomi tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės aktų. Pavyzdžiui Suomijos Baudžiamajame kodekse tokie nusikaltimai vadinami „Lytiniai nusikaltimais“ („Sex offences“) ir įtvirtinti 20 – ajame kodekso skyriuje¹⁵, Rusijos baudžiamojo kodekso 2 – ojoje dalyje, 18 – ajame skyriuje „Nusikaltimai prieš asmens seksualinį neliečiamumą ir seksualinę laisvę“ („Crimes Against Sexual Inviolability and Sexual Freedom of the Person“)¹⁶, Vokietijos baudžiamojo kodekso 13 – ajame skyriuje „Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei“ („Offences against sexual self-

¹³ MITKA. V., *Prievartos prieš vaikus šeimoje socialinė determinacija*, KTU Panevėžio institutas P. 293

¹⁴ COULBORN FALLER K., *Child sexual abuse: Intervention and treatment issues*. U. S. Department of Health and Human Services Administration for Children and Families “ p. 68 – 70.

¹⁵ The Criminal Code of Finland [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>.

¹⁶ The Criminal Code Of The Russian Federation [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://web.archive.org/web/20150301191204/http://www.russian-criminal-code.com:80/>.

determination“)¹⁷, Islandijos Pagrindinio bausmių kodekso 22 – ajame skyriuje „Lytiniai nusikaltimai“ („Sexual offences“)¹⁸. Pabrėžtina, kad nusikalstamų veikų, nukreiptų prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, kriminalizavimas rodo valstybių siekį ginti žmogaus teises ir laisves, saugoti žmogų nuo bet kokios seksualinės prievartos.

Apibendrinus galima teigti, kad kiekvienas vaikas turi teisę turėti darnią vaikystę, todėl niekas neturi teisės pažeisti jo teisių ir laisvių. Vaikai – pažeidžiamiausia visuomenės dalis, todėl jų teisės ir laisvės yra ypatingai saugomos visų valstybių baudžiamųjų įstatymų. Baudžiamąja teise saugomą seksualinio apsisprendimo laisvę asmuo įgyja tik sulaukęs 16 metų. Preziumuojama, kad asmenys nesulaukę 16 metų nesuvokia lytinių santykių reikšmės, su jais daromų veiksmų ir yra seksualiai neliečiami. Teisė į seksualinį neliečiamumą – tai asmens teisė būti apsaugotam nuo per ankstyvo dalyvavimo lytiniuose santykiuose, apsaugotam nuo bet kokio seksualinio poveikio, kuris gali pakenkti jo, kaip asmenybės, fiziniam ir psichiniam vystymuisi.

1.2. Seksualinės prievartos medicininiai požymiai ir teismo medicinos išvados reikšmė baudžiamajame procese

Bylos, kuriose vaikai yra pripažįstami nukentėjusiais nuo seksualinės prievartos, yra sudėtingos įrodinėjimo prasme tuo, kad daugumoje atvejų nėra liudytojų, o yra tik mažametis ir jo pasakojimas apie patirtą seksualinį smurtą. Subjekto kaltės įrodinėjimą apsunkina ir tai, kad nusikalstama veika gali būti padaryta praėjus ilgesniam laiko tarpui, kai apie mažamečio patirtą seksualinę prievartą sužinoma ne iš karto. Siekiant nustatyti, ar prieš asmenį buvo naudota seksualinė prievarta, neužtenka apklausų duomenų, o tokiu atveju yra kreipiamasi į teismo ekspertus, kurie turi kompetencijos ir žinių, tokių kaip akušerijos, ginekologijos, endokrinologijos, venerologijos panaudotai seksualinei prievartai nustatyti. Dėl nusikalstamų veikų, numatytų BK XXI skyriuje (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui), padarytų nepilnamečių asmenų atžvilgiu, teismo ekspertizė ikiteisminiame tyrime yra skiriama skubos tvarka siekiant išsiaiškinti visas reikšmingas bylos aplinkybes.¹⁹ Teismo ekspertizė – tai proceso veiksmas, skiriamas atlikti teismo ekspertui ir atsakyti į specialių

¹⁷ Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

¹⁸ General Penal Code of Iceland [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

¹⁹ Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. I-14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 8-379.

žinių reikalaujančius klausimus ir jų rezultatus užfiksuoti ekspertizės akte.²⁰ Teismo ekspertizė, byloje, susijusiose su vaikų patirtu seksualiniu smurtu, gali būti dvejopa: tai teismo medicinos, arba teismo psichologijos ekspertizė.

Teismo medicinos ekspertas atlikdamas ekspertizę nustato ar lytinis aktas įvyko, jo laiką; kūno sužalojimus, jų padarymo laiką ir mechanizmą; kūno sužalojimo sunkumą; lytinio akto padarinius (pastojimas, užkrėtimas venerine liga, darbingumo netekimas, psichinės sveikatos sutrikimas); taip pat turi atsakyti į kitus ekspertizę skyrusių pareigūnų klausimus, tokius kaip lytinis subrendimas, lytiniai iškrypimai ir kt.; jei lytinis aktas neįvyko, nustatyti ar yra spermos lytinių organų srityje arba ant nukentėjusio asmens drabužių.²¹

Ekspertas, susipažinęs su nutarime nurodytomis įvykio aplinkybėmis, privalo išsiaiškinti įvykio aplinkybes apklausdamas nukentėjusįjį mažametį asmenį, dalyvaujant jo tėvams, pedagogams ar juos pakeičiančiais asmenimis: kiek laiko truko lytinis aktas, ar skaudėjo, ar kraujavo, ar jautė šlapumą tarp kojų. Jeigu nukentėjusioji yra mergaitė su kuria buvo atliktas lytinis aktas natūraliu būdu, t.y. mergaitė buvo išžaginta, tuomet ekspertas turi nustatyti, ar yra pažeista mergystės plėvė.²²

Įtarus mažamečio seksualinį prievartavimą, kai yra santykiaujama nenatūraliu būdu, būtina apžiūrėti mažamečio burną, išeinamąją angą ir tamponais paimti mėginius iš burnos, tarpdančių bei iš tiesiosios žarnos²³. Tačiau kategoriškai teigti, kad įtarus mažamečio seksualinį prievartavimą oraliniu būdu, būtina apžiūrėti jo burną, negalima, nes, jeigu nuo seksualinio prievartavimo iki medicininės apžiūros yra praėjęs ilgas laiko tarpas, imti mėginius iš burnos ir tarpdančių nėra prasmės, nes žymių galinčių patvirtinti seksualinę prievartą burnoje nelieka.

Sudėtingesnis atvejis nustatyti seksualinę prievartą mažamečio atžvilgiu yra tada, kai lytinis aktas neatliekamas, o naudojami veiksmai, kai į mažamečio lytinius organus ar burną nėra intervencijos. Tokie atvejai laikomi tvirkinamaisiais veiksmais. Tvirkinamieji veiksmai gali pasireikšti dviem būdais: kai yra fizinis sąlytis ir kai nėra fizinio sąlyčio tarp mažamečio ir kaltininko.

„Medicininiai tvirkinamųjų veikslių požymiai yra išorinių lytinių organų gleivinės paraudimas, įdrėskimai, kraujosruvos, mergystės plėvės įplyšimai, įvairūs gaktos, tarpvietės ir srities apie išeinamąją angą sužalojimai. Reikia atkreipti dėmesį į laivinę

²⁰ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 112-4969.

²¹ GARMUS, A.; KURAPKA, E.; CÉPLA, A. *Teismo medicina: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000, p. 49 – 50.

²² *Ibid.*, p. 49 – 50.

²³ GARMUS, A.; KURAPKA, E.; CÉPLA, A. *Teismo medicina: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000, p. 52

duobutę ir į užpakalinę jungtį, nes jos tvirkinant spaudžiamos ir dėl to lytinis plyšys gali būti prasižiojęs, tarpvietė ir užpakalinės jungties sritis gali įdubti, o jų oda – atrofotis. Svarus įrodymas yra spermės radimas lytiniuose takuose, šalia jų, ant nukentėjusiojo asmens kūno ar drabužių.“²⁴ Itin atsargiai ekspertai turi vertinti mergaičių tarpvietės paraudimus, nes iššutimus arba parazitų (spalinukių, trichomonų) ir išskyrų sukeltą odos reakciją galima palaikyti mechaninio dirginimo padariniais.²⁵

Tais atvejais, kai tarp nusikalstamos veikos ir sužinojimo apie ją yra nepraėjęs ilgas laiko tarpas, ekspertai privalo ištirti įtariamojo kūną ir drabužius. Teismo medicinos ekspertas apžiūri, ar ant tiriamojo asmens drabužių nėra nusikalstamą veiką galinčių įrodyti žymių tokių, kaip dėmės, ištrūkusios sagos, prikibę nukentėjusiojo asmens plaukai.²⁶ Visais atvejais privalu apžiūrėti įtariamojo kūną, ar nėra sužalojimų, nukentėjusiojo pasipriešinimo žymių, pavyzdžiui, įdrėskimų nagais, dantimis. Nukerpami tiriamojo nagai, nes į panagių turinį gali patekti kraujo, odos ar gleivinės ląstelių, arba drabužių skaidulų. Ekspertas privalo apžiūrėti, jei įtariamasis yra vyriškos lyties, jo varpą, kadangi ant jos gali likti makšties išskyrų ir gleivinės epitelio ląstelių.²⁷ Remiantis Baudžiamojo proceso kodekso (Toliau – BPK) 211 str. 1, 2d. ikiteisminio tyrimo metu atliktos ekspertizės aktas pateikiamas prokurorui, kurio prašymu buvo atlikta ekspertizė ir prokuroras, gavęs ekspertizės aktą, apie tai raštu praneša įtariamajam, jo gynėjui ir kitiems proceso dalyviams, kurių prašymu buvo skirta ekspertizė arba kurie buvo pateikę prašymų skiriant ekspertizę, ir nurodo, kur ir kada galima susipažinti su ekspertizės aktu. Dėl susipažinimo su ekspertizės aktu surašomas protokolas.²⁸ Teismo posėdžio metu Ekspertizės aktas yra laikomas įrodymu ir vertinamas pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles nurodytas BPK 20 str.

Teismo medicinos ekspertų išvados, kai yra randama kaltininko DNR ant aukos kūno, teisme įrodinėjant kaltinamojo kaltę, yra pripažįstamos neginčijamais įrodymais. Pavyzdžiui, Švedijos Karalystės apeliacinio teismo Byloje nr. B 3402-15 teismas nustatė, kad Lietuvos Respublikos pilietis N. B 2015 m. birželio 7 d. nužudė Švedijos Karalystės pilietę L. H. Teismo medicinos ekspertų išvadose nustatyta, kad mirties priežastis buvo mechaninė asfiksija pakariant. Mechaninė asfiksija – tai patologinė būklė, sukelta mechaninių faktorių, sukelti staigius kvėpavimo sutrikimus, pažeidžianti kraujotakos

²⁴ MARKULIS, J.; NAINYS, V. J. *Teismo medicina*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslas, 1979, p. 205.

²⁵ GARMUS, A.; KURAPKA, E.; CÉPLA, A. *Teismo medicina: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000, p. 53.

²⁶ *ibid.*, p. 53.

²⁷ *ibid.*, p. 53.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

ir centrinės nervų sistemos funkcijas. Teismo teigimu kaltinamojo kaltę įrodo DNR įrodymai ir nustatė, kad N. B. motyvas buvo seksualinis, kadangi aukos drabužiai buvo išdaryti, ant aukos striukės, kelnių, kelnaičių rasta N. B. DNR pėdsakų. Teismas nustatė, kad tokie DNR pėdsakai negalėjo atsirasti atsitiktinai. Taip pat teisme buvo nustatyta, kad nusikaltimo vietoje, t.y. daržinėje ant sienos, rasta N. B. spermos. Nuteistojo sperma buvo švari, joje nebuvo purvo, ar dulkių, todėl teismas darė išvadą, kad sperma daržinėje atsirado neseniai, tai yra, panašiu metu kai daržinėje buvo pakarta L. H.. Šioje byloje svarbiausi N. B. kaltės įrodymai atlikus teismo ekspertizę buvo tai, kad nusikaltimo vietoje ir ant aukos drabužių, jų vidinėse ir išorinėse dalyse rasta N. B. DNR pėdsakų.²⁹

„Bylos su mažamečiais vaikais dažniausiai būna susijusios su seksualiniais nusikaltimais. Pats nusikalstamas veiksmas prieš vaiką yra traumuojantis, o teisinės procedūros gali sukelti antrinę žalą. Siekiant to išvengti vaikų apklausas vykdo teismo psichologas.“³⁰ Teismo psichologas privalo nustatyti mažamečių nukentėjusiųjų gebėjimą suprasti su jais atliktų veiksmų pobūdį ir reikšmę bei galimybę pasipriešinti.³¹ Siekiant apsaugoti mažametį asmenį nuo galimo papildomo sutraumavimo, ikiteisminio tyrimo metu mažametį apklausti siekiama tik vieną kartą, o teismo proceso metu, jei teismas skiria teismo psichologijos ekspertizę, siekiant apsaugoti nukentėjusįjį nuo streso, apklausa yra vykdoma atskirai nuo teismo posėdžių salės įrengtame vaikų apklausos kambaryje, kuris turi būti jaukus ir patogus, siekiant patenkinti mažamečio poreikius. Vaiko apklausos kambario patalpa techniškai sujungta su viena iš teismo posėdžių salių, įrengtos nuotolinio ryšio palaikymo priemonės, t. y. filmavimo, vaizdo ir garso perdavimo sistema tarp patalpų.³² Kai vaiko apklausos kambaryje su vaiku bendrauja teismo psichologas, teisėjas ir kiti proceso dalyviai apklausą stebi ir klausimus užduoda nuotoliniu būdu iš teismo posėdžių salės.³³ Vykstant apklausai, su vaiku bendrauja tik teismo psichologas, kuris užsidėjęs ausines, išklauso proceso dalyvių klausimų ir juos atitinkamai ir suprantamai perteikdamas užduoda mažamečiui. Tokios apklausos vaizdas yra filmuojamas, o garsas įrašomas.³⁴

²⁹ Švedijos Karalystės apeliacinis teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. B 3402-15.

³⁰ STUPNIAK, K. Teismo komentaras: mažamečio apklausa teisme. Vilniaus apygardos teismas, 2015.

³¹ Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie sveikatos apsaugos ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 18 d. įsakymu Nr. V-499 (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2016 m. vasario 17 d. įsakymo Nr. V-285 redakcija). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 82-3767.

³² KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. *Vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese: atstovavimas, gynyba ir apklausų atlikimas*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2016, p. 49-53.

³³ *Ibid.*, p. 49-53.

³⁴ *Ibid.*, p. 53.

Mažamečio apklausa susideda iš tam tikrų etapų. Pirma, teismo psichologas apklausą pradeda įžanginiu pokalbiu, kurio metu užmezga ryšį su vaiku, supažindina jį su aplinka, vaikui suprantama kalba paaiškina apklausos procedūrą ir kokių tikslų bus daromas vaizdo ir garso įrašas. Antrasis etapas pasireiškia laisvu pasakojimu, kurio metu teismo psichologas paskatina vaiką savo žodžiais papasakoti tai, kas atsitiko. Tai pati svarbiausia apklausos dalis, kurios pagrindu bus užduodami tikslinamieji klausimai. Trečiasis etapas susideda iš klausimų ir tikslinimų, kurio metu teisėjas ir kiti proceso dalyviai per teisėją užduoda klausimus, kuriuos psichologas pateikia vaikui suprantama kalba. Ketvirtasis – baigiamasis etapas, kurio metu teismo psichologas paklausia, ar vaikas turi ką nors papildyti, pasiteirauja apie jo savijautą, atsako į jam iškilusius klausimus, padėkoja už pastangas duodant parodymus.³⁵

Teismo psichologai ir psichiatrai baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu, pateikdami savo išvadas, pripažįsta, ar nukentėjusysis yra linkęs meluoti, iškraipyti faktus ar ne. Pavyzdžiui, LAT nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje atmetė nuteistojo kasatoriaus skundą, kuriuo kasatorius prašė teismo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį, kuriuo jis buvo nuteistas pagal BK 153 str. ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo A. V. kaltė buvo neįrodyta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija, atmesdama kasatoriaus skundą, teigė, kad apeliacinės instancijos teismas apkaltinamąjį nuosprendį grindė ne tik mažametės nukentėjusiosios parodymais, bet ir ekspertizės išvada, eksperčių parodymais, taip pat liudytojos parodymais. Ekspertės savo ekspertizės išvadoje nurodė, kad nukentėjusioji V. V. galėjo teisingai suvokti konkrečias faktines reikšmingas byloje aplinkybes, jas įsiminti, vėliau atgaminti bei duoti apie tai parodymus; jos parodymai atitinka jos žodyną, yra realistiški, juose pakankamai detalių, jai nenustatytas nei padidintas polinkis fantazuoti, nei padidintas polinkis į įtaigumą. Be to nukentėjusioji apklausta tiek ikiteisminio tyrimo teisėjo, tiek atliekant ekspertizę vienodai ir nuosekliai aiškino nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, todėl teismas neturėjo pagrindo ja netikėti ir pagrįstai šiais parodymais rėmėsi. Nukentėjusioji tiksliai parodė, kokius konkrečius tvirkinamojo pobūdžio veiksmus ir kokiomis aplinkybėmis atliko nuteistasis. Ekspertizės metu nebuvo nustatyta, kad nukentėjusioji perpasakotų kitų asmenų žodžius, nes nusikalstamos veikos aplinkybes papasakojo savais žodžiais.³⁶ Darytina išvada, kad teismai, nagrinėdami baudžiamąsias bylas dėl mažamečių patiriamos seksualinės prievartos, remiasi ne tik nukentėjusiųjų, liudytojų parodymais, bet ir atsižvelgia į teismo psichologų išvadas, kuriose

³⁵ *Ibid.*, p. 49 – 53.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014.

charakterizuojamas galimai nukentėjęs mažametis. Teismo darbą, nagrinėjant tokio pobūdžio baudžiamąsias bylas, palengvina tai, kad teismo ekspertai sugeba nustatyti nukentėjusiojo psichinį ryšį su patirta seksualine prievarta.

Teismo medicinos ir psichologijos ekspertizės reikšmingos tuo, kad įstatymų nustatyta tvarka yra surenkami bylai reikšmingi duomenys, nustatomi patirti trauminiai poveikiai, mirties priežastys, laikas, o nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui atvejais, gali būti patvirtintas, arba paneigtas panaudotos seksualinės prievartos faktas. Remiantis teismo ekspertizėmis įmanoma atkurti padarytos nusikalstamos veikos eigą.

Pritartina, kad tokius duomenis įrodinėjimo prasme, kai teismo medicinos ekspertai randa kaltininko DNR pėdsakų ant nukentėjusiojo mažamečio, teisme galima laikyti neginčijamais įrodymais, tačiau labai diskutuoti atvejais yra tada, kai teismai įrodinėdami kaltininko kaltę, remiasi vien tik nukentėjusiojo parodymais ir psichologų ar psichiatrų išvadomis, kadangi įrodant kaltininko kaltę, neturint kitų objektyvių duomenų apie padarytą nusikalstamą veiką, psichologo ar psichiatro išvadas, remiantis BPK 20 str., laikyti, išskirtinę reikšmę turinčiais, įrodymais yra kiek per drąsu. Melas yra kiekvieno žmogaus vidinė savybė ir teismo psichologai ar psichiatrai ikiteisminio ar teismo bylos nagrinėjimo metu gali nustatyti ar vaikas yra linkęs fantazuoti, ar neiškraipo faktų, ar nėra primokintas pašalinių asmenų, tačiau konkrečioj situacijoje, nesumenkinant teismo psichologų ir psichiatrų darbo, jie negali konkrečiai įvertinti vaikas meluoja ar ne, nes tai yra neįmanoma. Tokiems įrodymams neturėtų būti suteikiama prioritetinga, išskirtinė reikšmė baudžiamosios bylos įrodymų visete.

1.3. Istorinė nusikaltimų, nukreiptų prieš asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, raida Lietuvos teisinėje sistemoje

Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, nukreipti prieš asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą yra įtvirtinti BK XXI skyriuje. Pabrėžtina, kad šiame skyriuje, remiantis BK 11 str. 6 d., yra reglamentuojami ir labai sunkūs nusikaltimai (mažamečio asmens išžaginimas ar mažamečio asmens seksualinis prievartavimas), o taip pat, remiantis BK 12 str., BK XXI skyriuje reguliuojami ir teisiniai asmenų santykiai, neperžengiantys baudžiamojo nusižengimo ribų (seksualinis priekabiavimas).

Tačiau norint nustatyti, kaip buvo prieita iki tokio nusikalstamų veikų reglamentavimo koks yra dabar, reikia išanalizuoti istorinę seksualinės prievartos

baudžiamumo tvarką ir jos ištakas, nes istoriškai žiūrint seksualinė prievarta ne visais Lietuvos valstybės laikotarpiais buvo suprantama vienodai.

Lietuvos teisės užuomazga yra laikomas 1340 m. priimtas Pamedės teisinis, kuriame pirmą kartą buvo paminėtas tam tikras teisinis reglamentavimas, panašus į baudžiamąją teisę ir padedantis suprasti apie to meto lietuvių ir prūsų gyvenimo būdą, papročius. Šis seniausias rašytinis baltų genčių teisės šaltinis galiojo XII – ajame amžiuje Kryžiuočių ordino kolonizuotoje prūsų teritorijoje, tačiau juo buvo vadovaujama ir dabartinės Lietuvos teritorijose, tokiose kaip Žemaitija. Nagrinėjamos temos prasme, šis dokumentas svarbus tuo, kad jame buvo pirmą kartą užsiminta apie seksualinę prievartą. Teisyno 23 punktas nurodė seksualinės prievartos užuomazgas – „Apie žaginimą. Jei moteris kaltina vyrą norėjus ją išžaginti ir to neįrodo niekuo kita kaip tik krauju ir mėlynėmis, tai ji gali reikalauti atsiteisimo už kraują ir mėlynes, kuriomis kaltina. Bet dėl žaginimo jis išsiteisina prisiekdamas, jei drįsta.“³⁷ Iš to galima daryti išvadą, kad, nors, tai ir pirmasis toks šaltinis, kuriame atsirado žaginimo terminas, tačiau nukentėjusios teisės jis tinkamai neapgynė, neatskleisdamas nusikalstamos veikos sudėties ir palikdamas kaltininkui teisę išsiteisinti dėl išžaginimo prisiekus.

1529 m. rugsėjo 29 dieną Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau-LDK) pradėjo galioti pirmasis savarankiškas valstybės dokumentų rinkinys, teisinis – „Pirmasis Lietuvos Statutas“ (toliau – Statutas). Statutas buvo sudarytas iš 13 skyrių, 244 straipsnių, kuriuose aptariama LDK politinė santvarka, teismų sistema, privačios nuosavybės teisė, baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. Šiame dokumente buvo kiek aiškiau paminėta seksualinės prievartos samprata. Statuto 7 – ojo skyriaus „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“ 6 – ajame straipsnyje buvo pirmą kartą LDK teisės istorijoje paminėta išžaginimo sąvoka. Toks teisinis reglamentavimas už išžaginimą lėmė tai, kad jei moteris ar mergina šaukdama pagalbos dėl tokių veiksmų ir netrukus žmonėms dėl to smurto atbėgus, nukentėjusioji parodytų smurto žymes ir mėlynes bei vėliau kaltininką į teismą patrauktų, dviem ar trim liudytojais įrodytų ir, be to, tų liudytojų akivaizdoje asmenine priesaika prisiektų, tai toks kaltininkas turėjo būti baudžiamas gyvastimi, kitaip, mirties bausme. Nagrinėjant šią normą, galima daryti išvadą, kad ji susidėjo iš dviejų dalių, nes toliau yra rašoma – „O jeigu ta moteris ar mergina pagalbos šauktis negalėtų, tačiau veikiai po to smurto būtų laisva paleista ir žmonėms pasipasakotų, o po to jį į teismą patrauktų ir tie žmonės paliudytų, tai turi būti ta pačia tvarka baudžiamas, kaip aukščiau parašyta.“³⁸ Taigi,

³⁷ PAKARKKLIS, P. *Senasis prūsų teisinis*. Chicagos Lietuvių literatūros draugija, 1960, p. 10.

³⁸ *Ibid.* p. 11.

Statute išryškėjo trys išžaginimo požymiai – tai kaltininko veika, nukentėjusios galimybė šauktis pagalbos ir jos patirto smurto fizinės žymės.³⁹ Antrajame ir Trečiajame Lietuvos Statutuose nagrinėjamos darbo temos atžvilgiu pakeitimu nebuvo padaryta, o pastarasis galiojo iki 1831 metų, kai, nuslopinus 1830 – 1831 metų sukilimą, Rusijos imperijos caro Nikolajaus I valdžios sudarytas Vakarų gubernijos komitetas, kuris rengė įstatymų projektus, 1831 m. rugsėjo 16 d. panaikino Lietuvos Statutą, o nuo 1840 m. birželio 25 d. įvedė Rusijos imperijos įstatymus.⁴⁰ Apibendrinus statutinę Lietuvos teisę, darytina išvada, kad to meto Lietuvoje nusikaltimams, nukreiptiems prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, buvo skirta pernelyg mažai dėmesio, kadangi nebuvo atkreiptas dėmesys tiek į vyrų seksualinio apsisprendimo laisvę, tiek į vaikų seksualinį neliečiamumą. Taip pat išžaginimo nusikaltimas neturėjo aiškiai išreikštos nusikaltimo sudėties.

1918 metais Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, dėl susiklosčiusių per 80 metų teisinių santykių su Rusija, Lietuvos Respublikos valdžia negalėjo tuojau pat parengti savo kodeksų, todėl buvo nutarta palikti galioti Rusijos imperijos įstatymus, kiek jie neprieštaruja Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams. 1919 m. sausio 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos 1903 metų baudžiamąjį statutą.⁴¹ Baudžiamasis statutas galiojo iki sovietinės okupacijos 1940 m., o iki tol jis buvo keistas net trisdešimt kartų, papildžius keliais šimtais naujų normų. Labai didelis dėmesys buvo skirtas nusikaltimams žmogui. Nusikaltimai buvo aiškiai atskirti tarpusavyje, tiksliai aprašius jų sudėtis. Šis statutas nagrinėjama darbo tema yra reikšmingas tuo, kad jame pirmą kartą atsirado vaiko, kaip nukentėjusiojo nuo seksualinės prievartos, samprata Lietuvoje. Baudžiamasis statutas numatė atskirą, dvidešimt septintąjį, skyrių nusikaltimams seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, kuris buvo pavadintas „Paleistuvystė“. Šiuos nusikaltimus reglamentavo 513-529 baudžiamojo statuto straipsniai.⁴²

Baudžiamojo statuto 513 straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už gašlavimą. Straipsnis susidėjo iš dviejų punktų, kurių vienas numatė atsakomybę už gašlavimą su berniuku ar mergaite, nesulaukusiui 14 metų, kitas – už tuos pačius

³⁹ VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529)*. Vilnius: Vaga, 2001, p. 197-198.

⁴⁰ MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, p. 108.

⁴¹ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 7.

⁴² KAVOLIS, M.; BELIACKINAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934, p. 444.

veiksmus su nepilnamečiu ar nepilnamete nuo 14 iki 16 metų. Gašlavimu nebuvo laikomas lytinis bendravimas tiesiogine prasme, lytinis aktas nebuvo atliekamas, tačiau buvo pažeidžiama nukentėjusiojo lytinių organų neliečiamybė juos liečiant, glostant. Už šį nusikaltimą baudžiamasis statutas numatė ne ilgesnę kaip trejų metų bausmę grasos, arba paprastajame kalėjime.⁴³ Esminis aptariamo nusikaltimo momentas buvo amžius ir, jeigu kaltininkas apsirikdavo dėl nukentėjusiojo amžiaus, tai teismas į tai atsižvelgdavo pritaikydamas komentuojamo straipsnio kitą dalį, kitą straipsnį (514 str. – gašlavimas su moterimi sulaukusia 16 metų amžiaus), arba visai pašalindavo atsakomybę.

Baudžiamojo statuto 515 straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už gašlavimą su sunkinančiomis aplinkybėmis išdėstant jas atskiroje normoje nuo 513 ir 514 straipsnių. Sunkinančiomis aplinkybėmis buvo pripažįstamas nukentėjusiojo priklausomumas nuo kaltininko; nukentėjusiajam ar jo šeimos nariams grasinant smurtu, siekiant padaryti gašlavimą; nukentėjusiajai pažeidžiant mergystės plėvę. Nukentėjusiaisiais pagal šio straipsnio 1, 2 p. buvo laikomi mergaitės ir berniukai iki 14 metų amžiaus, vyriškos ir moteriškos lyties nepilnamečiai nuo 14 iki 16 metų amžiaus, moterys nuo 16 metų amžiaus, o pagal šio straipsnio 3 p. nukentėjusiaisiais buvo laikomi tik moteriškos lyties asmenys iki 14 metų amžiaus, nuo 14 iki 16 metų amžiaus ir nuo 16 metų amžiaus. Skirdamas bausmę teismas atsižvelgdavo į nukentėjusiojo amžių ir, jei nukentėjusysis nebuvo sulaukęs 16 metų amžiaus, teismas skirdavo griežtesnę bausmę, t.y. ne trumpiau kaip trejus metus grasos kalėjime, jeigu nukentėjusioji buvo vyresnė negu 16 metų amžiaus, teismas tuomet skirdavo bausmę iki trejų metų grasos kalėjime.⁴⁴

Šios tarpukariu galiojusios normos, kurios reglamentavo gašlavimą, vertintinos kaip labai pažangios, nes buvo aiškiai išdėstyti nusikalstamos veikos padarymo būdai, sunkinančios aplinkybės, nukentėjusiųjų amžiaus ribos.

Baudžiamasis statutas numatė bausmes ir už vyro sangūlavimą su vyru, o itin kvalifikuojantis požymis šioje nusikalstamoje veikoje buvo tada, kai kaltininkas seksualiai išprievartaudavo vaikną, kuris yra nesulaukęs 14 metų amžiaus.⁴⁵ Už šį nusikaltimą teismas galėjo skirti iki aštuonerių metų bausmę sunkių darbų kalėjime. Taip pat buvo baudžiama ir už pasikėsinimą, kuriuo, pavyzdžiui, buvo laikomas vyro pagrobimas homoseksualiniais tikslais. Teismas vyro sangūlavimu su vyru laikė ir tais atvejais, kai „< > vienas vyriškis trina savo lyties organą į kito vyriškio šlaunį iki sėklai ištekant.“⁴⁶

⁴³ *Ibid.*, p. 444.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 444 – 445.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 446.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 446 – 447.

Nagrinėjamos temos prasme, kiek mažiau, bet aktualūs yra baudžiamojo statuto 518 – 519 straipsniai, kurie numatė atsakomybę už kraujomaišą. Kraujomaiša buvo laikomi tokie atvejai, kai buvo lytiškai santykiaujama su giminaičiais, svainiais, kuriems pagal įstatymus buvo draudžiama tuoktis tarpusavyje, su šalutiniais antrojo laipsnio giminaičiais, su vyro arba žmonos žemutiniu arba aukštutiniu giminaičiu ar su žemutinio arba aukštutinio giminaičio vyru arba žmona. Komentuojami straipsniai numatė bausmes nuo kalėjimo iki ištrėnimo priklausomai nuo to, koks giminystės laipsnis kiekvieno iš tarpusavyje lytiškai santykiaujančių asmenų. Tačiau visais atvejais žemutiniai giminaičiai iki 14 metų amžiaus už kraujomaišą buvo nebaudžiami.⁴⁷ Matoma, kad tarpukario Lietuvoje giminaičiams buvo draudžiama lytiškai santykiauti tarpusavyje, o pagal šiuo metu galiojantį BK toks reguliavimas nenustatytas.

Baudžiamasis statutas nustatė net penkis straipsnius, pagal kuriuos buvo baudžiama už moters, paauglės, mažametės ar mažamečio išžaginimą. Tarpusavyje šios normos buvo atskirtos pagal įvairius požymius, tokius kaip, nukentėjusios priklausomumas, psichinė būklė, amžius, nekaltybė, kaltininko grasinimų pobūdis, giminystės ryšiai.⁴⁸ Išžaginimas buvo laikomas baigtu nuo to momento, kai įvykdavo intervencija tarp kaltininko/ės ir nukentėjusios/jo lytinių organų. 522 straipsnio 1 punktą numatė baudžiamąją atsakomybę už asmens iki 14 metų amžiaus išžaginimą. Straipsnio paskirtis buvo bausti asmenis, kurie išžagindavo tiek berniukus, tiek mergaites, nesulaukusius 14 metų amžiaus, nepaisant to, ar buvo nukentėjusiojo sutikimas ar ne. Tokiu atveju susitaikymo galimybės nebuvo, o ir kaltininko argumentas, kad jis nežinojęs, kad nukentėjusysis ar nukentėjusioji dar nėra sulaukę 14 metų amžiaus, reikšmės neturėjo. Pagal šį straipsnį buvo baudžiamos ir moterys, kurios lytiškai santykiaudavo su vyriškos lyties vaikais, jaunesniais kaip 14 metų amžiaus.⁴⁹

Kiti baudžiamojo statuto dvidešimt septintojo skyriaus straipsniai numatė baudžiamąją atsakomybę už sangūlavimą su mergina nuo 14 iki 21 metų, kuri yra priklausoma nuo kaltininko; sangūlavimą su nepilnamete nuo 14 iki 16 metų amžiaus, su ar be jos sutikimo, bet naudojant piktam jos nekaltybę; sangūlavimą su psichiškai nesveika mergina ar moterimi; moters išžaginimą, kuri negali kaltininkui pasipriešinti (surišta, paralyžuota ir t.t.); išžaginimą grasinant; išžaginimą, kai nukentėjusioji išžaginimo metu buvo praradusi sąmonę; giminaičio išžaginimą.⁵⁰

⁴⁷ *Ibid.*, p. 448.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 451.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 451 – 453.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 453 - 455

„1940 m. rugpjūčio 3d. TSRS Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos TSR į Tarybų Sąjungos sudėtį sąjunginės respublikos teisėmis.“⁵¹ 1940 m. gruodžio 1 d. visi iki tol galioję Lietuvos baudžiamieji įstatymai neteko galios ir pradėjo galioti 1926m. RTFSR baudžiamasis kodeksas. 1957 m. gegužės mėn. 21 d. Lietuvos TSR Ministrų Taryba priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos TSR teismų santvarkos įstatymo ir kodeksų projektų paruošimo“. Buvo sudarytos darbo komisijos ir vyriausybinių komisija baudžiamajam kodeksui rengti. Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas buvo priimtas (Toliau- LTSR BK) 1961 m. birželio 26 d.⁵²

Nagrinėjamos temos atžvilgiu, LTSR BK buvo numatyti 118 str. 4d., 121 str. ir 122 str., kurie reglamentavo išžaginimo, tvirkinamųjų veikslių ir vyro lytinio santykiavimo su vyru nusikalstamas veikas. Mažametės išžaginimas buvo laikomas itin kvalifikuotu nusikaltimu, už kurį buvo baudžiama laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki penkiolikos metų. Išžaginimas buvo padaromas tiesiogine tyčia tiek natūralia lytinio santykiavimo forma, kai vyro lytiniai organai buvo įvedami į moteriškuosius lytinius organus, tiek nenatūraliu būdu – per „anum“ (įvedant varpą į išeinamąją angą) ir per „os“ (įvedant varpą į burną). Lytinis santykiavimas su mažamete mergaite, neturinčia keturiolikos metų amžiaus, nors jai ir sutinkant, buvo laikomas išžaginimu pasinaudojant nukentėjusiosios bejėgiška būkle, o tai reiškia, kad mažametė dėl savo fizinės ir psichinės būklės negalėjo suprasti jos atžvilgiu daromų veikslių pobūdžio ir reikšmės. Išžaginimas buvo laikomas baigtu nusikaltimu nuo lytinio akto pradžios momento, o jei kaltininkas, pasinaudodamas mažametės bejėgiška būkle, mėgino atlikti lytinį aktą, tačiau jam nepavyko net pradėti akto, tai tokie veiksmai buvo kvalifikuojami kaip pasikėsinimas išžaginti.

Kiti lytinės aistros tenkinimo būdai prieš mažametę, tokie kaip „inter femora“ (lytinės aistros tenkinimas kitomis iškreiptomis formomis) veiksmai, lytiniu santykiavimu nebuvo laikomi, todėl nesant pagrindinio išžaginimo objektyviosios pusės požymio – lytinio santykiavimo, tokie veiksmai negalėjo būti kvalifikuojami kaip mažametės išžaginimas.⁵³ Įvertinant šios nusikalstamos veikos požymius, darytina išvada, kad kitaip nei šiuo metu galiojančiame BK, išžaginimu buvo laikomas ne tik natūralus lytinis santykiavimas prieš nukentėjusiojo valią, bet ir tokios lytinės aistros tenkinimo formos kaip santykiavimas oraliniu ar analiniu būdu. Šiuo metu galiojančiame BK, jeigu kaltininkas prieš nukentėjusiojo valią santykiauja oraliniu ar analiniu būdu, tai tokie jo veiksmai kvalifikuojami kaip seksualinis prievartavimas pagal BK 150str., todėl darytina

⁵¹ MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, p. 222.

⁵² *Ibid.*, p. 275 – 279.

⁵³ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 211 – 213.

išvada, kad išžaginimo normos prasme LTSR BK nebuvo labai pažangus įstatymas, kadangi, vertinant pagal padarinius, išžaginimas yra pavojingesnis nusikaltimas negu seksualinis prievartavimas

LTSR BK 121 straipsnis numatė atsakomybę už tvirkinamuosius veiksmus. Tvirkinamaisiais veiksmais buvo laikomi veiksmai, žadinantys seksualumą, tiesiogine tyčia daromi su lytiškai nesubrendusiu, jaunesniu negu 16 metų asmeniu. Kaltininkas tokiais veiksmais kėsinosi į abiejų lyčių, lytiškai nesubrendusių asmenų seksualinį neliečiamumą. Tvirkinamieji veiksmai nuo išžaginimo ar vyro santykiavimu su vyru skyrėsi tuo, kad šiuo atveju nėra lytinio santykiavimo nei natūralia forma, nei lytinės aistros tenkinimo analiniu ar oraliniu būdu, tačiau kitos lytinės aistros tenkinimo formos būti galėjo („inter femora“).⁵⁴ Nusikaltimas buvo padaromas nepilnamečio asmens atžvilgiu atliekant seksualinio pobūdžio veiksmus, tokius kaip pornografinio turinio rodymas, nepadorių judesių demonstravimas, ar tam tikri kūno prisilietimai. Būtinasis šios nusikalstamos veikos požymis buvo kaltininko žinojimas, arba pagal įvykio aplinkybes galėjimas ir turėjimas numatyti, kad tvirkinamieji veiksmai nukreipti prieš jaunesnį negu 16 metų asmenį. Pagal LTSR BK šios nusikalstamos veikos subjektais galėjo būti abiejų lyčių asmenys sulaukę 16 metų amžiaus.⁵⁵ Tvirkinimo sudėtis pagal LTSR BK buvo formalioji, tai reiškia, kad nežiūrint į tai ar nukentėjusiajam tvirkinamieji veiksmai padarė įspūdį ar jis jau patyręs šioje srityje ir tokie veiksmai jam įspūdžio nepaliko, reikšmės kvalifikavimui neturėjo. „LTSR AT teism. b. b. kolegija pripažino teisingu liaudies teismo nuosprendį, kuriuo J. V. buvo nuteistas pagal BK 121 str. (tvirkinamieji veiksmai). Pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiosios (8metų savo dukters) būkle, J. V. sistemingai (nustatyti 4 epizodai) tenkino savo lytinę aistrą iškreipta forma: apnuoginęs ją ir pats apsinuoginęs, intensyviai varpa liesdamas jos lytinių organų paviršių, vidutiniškai po 15 minučių patirdavo erekciją.“⁵⁶ Iš šios bylos faktinių aplinkybių ir teismo verdikto matoma, kad LTSR BK už tokio pobūdžio veiksmus numatė baudžiamąją atsakomybę už tvirkinimą, o pagal dabartinę baudžiamosios teisės doktriną, tokiems veiksams, kai lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu, kaltininkui sistemingai liečiant nukentėjusįjį lytiniais organais, yra numatyta baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK 150 str. ir jie vertintini kaip lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu.

⁵⁴ KLIMKA, A.; APANAVIČIUS, M.; MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė*. Ypatingoji dalis. Vilnius: Mintis, 1974, p. 128.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 128.

⁵⁶ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 211.

Kadangi pagal LTSR BK išžaginimu buvo laikomas tik lytinis santykiavimas tarp vyriškos ir moteriškos lyties asmenų, todėl vyro lytinis santykiavimas su berniuku iki 14 metų, kuomet atliekamas nenatūralus lytinis aktas, buvo laikytinas vyro lytiniu santykiavimu su vyru, pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būkle. Už šią nusikalstamą veiką įstatymas numatė laisvės atėmimo bausmę nuo trejų iki aštuonerių metų. Nusikaltimas galėjo būti padaromas tik tiesiogine tyčia, o kaltininkas suprasedavo, kad jo partneris yra nepilnametis, arba galėjo ir turėjo tai numatyti.⁵⁷ Ši teisės norma tinkamai nesaugojo berniukų iki 14 metų amžiaus, nes nebuvo tinkamai išaiškinta, o sankcija, nors veikia savo pobūdžiu labai panaši į mažametės išžaginimą, buvo akivaizdžiai švelnesnė lyginant ją su LTSR BK 118 str. 4 d. Bene didžiausios šio baudžiamojo įstatymo skyriaus spragos buvo tai, kad nukentėjusiuoju nuo išžaginimo galėjo būti tik moterys, o pagal dabar galiojantį BK nukentėjusiais nuo šios nusikalstamos veikos gali būti tiek vyriškos, tiek moteriškos lyties asmenys. Išžaginimo bylose subjektu galėjo būti tik vyras (moteris nebent kaip bendrininkė). LTSR BK nenumatė baudžiamosios atsakomybės už seksualinį prievartavimą, kai santykiaujama prieš nukentėjusiojo valią oraliu ar analiniu būdu. Tokia veika pagal analogiją buvo laikoma išžaginimu.

Lietuvai 1990 metais atkūrus Nepriklausomybę liko galioti LTSR 1961 metų BK. Kadangi nemaža dalis teisės normų iš LTSR BK neatitiko Lietuvos Respublikos teisinės vizijos, buvo nuspręsta parengti naują BK, kuris buvo priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu⁵⁸, o įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 d.

Apibendrinant, nusikaltimų, nukreiptų prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, istorinę raidą, matoma aiški tendencija, kad Lietuvoje net iki XX amžiaus vaikas, kaip nukentėjusysis nuo seksualinės prievartos, baudžiamosios teisės prasme neegzistavo. Istoriskai Pamedės teisyne ir Lietuvos statutuose atsirado išžaginimo normos, tačiau jos buvo neapibrėžtos neišskiriant jų aiškios nusikaltimo sudėties. Tai rodo, kad to meto Lietuvos gyventojų gyvenimo būdas ir papročiai nebuvo susieti su kova prieš seksualinę prievartą.

Nagrinėjamos temos prasme, labai pažangus ir teigiamai vertintinas yra XX amžiuje priimtas Baudžiamasis statutas, kuriame pirmą kartą buvo paminėtas vaikas, kaip nukentėjusysis nuo seksualinės prievartos. Nusikaltimai, nukreipti prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, buvo aiškiai išskirti pagal jų pavojingumą, padarymo būdą, nukentėjusiojo amžių, giminystės ryšius ir panašiai.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 216.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

Kaip jau anksčiau minėta, LTSR BK tinkamai nesaugojo mažamečių asmenų seksualinio neliečiamumo, nes nukentėjusiuoju nuo išžaginimo galėjo būti tik moteriškos lyties asmuo, taip pat už vyro lytinį santykiavimą su berniuku iki 14 metų amžiaus, buvo numatyta aiškiai švelnesnė sankcija lyginant ją su mažametės išžaginimu. Verta paminėti, kad nebuvo atskirta seksualinio prievartavimo norma, o kaltininko veiksmai, kai jis prieš nukentėjusiojo valią atlikdavo lytinį aktą nenatūralia forma, pritaikius analogiją, buvo kvalifikuojami kaip išžaginimas. 2000 – aisiais metais priėmus šiuo metu galiojantį BK, buvo užpildytos visos prieš tai galiojusio įstatymo spragos susijusios su nusikaltimais, nukreiptais prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą.

2. MAŽAMEČIŲ IŠŽAGINIMO, SEKSUALINIO PRIEVARTAVIMO IR TVIRKINIMO OBJEKTAS IR OBJEKTYVIOJI PUSĖ

Nusikalstamos veikos sudėtį sudaro šie elementai: nusikalstamos veikos objektas, nusikalstamos veikos objektyvioji pusė, nusikalstamos veikos subjektas ir nusikalstamos veikos subjektyvioje pusė. Šioje darbo dalyje atskleidžiami mažamečio asmens išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo nusikaltimų objektai ir objektyviosios pusės. Siekiama parodyti nusikaltimų skirtumus ir atribojimo kriterijus.

2.1. Objektas ir nukentėjusysis

Kiekvienoje valstybėje yra sukurta vertybių sistema. Lietuvoje BK yra suskirstytas pagal tam tikrus kriterijus, o jie ir yra vertybės, į kurias yra kėsinamasi, pavyzdžiui, nuosavybė, gyvybė, ekonomika ir verslo tvarka. Paprastai vienas BK straipsnis saugo vieną vertybę, tačiau būtina žinoti, kad galimi atvejai kai vienas BK specialiosios dalies straipsnis saugo kelis teisinius gėrius. Tais atvejais, kai vienas BK straipsnis saugo kelias vertybes, jos yra klasifikuojamos į pagrindinę ir papildomą saugomą vertybę (objektą).⁵⁹ Nusikaltimo objektas yra būtinas nusikaltimo sudėties elementas. Darytina išvada, kad jei nėra objekto nėra ir paties nusikaltimo, todėl svarbu jį tinkamai nustatyti ir įvertinti iš baudžiamosios teisės pozicijos. Pavyzdžiui, jei veika nukreipta prieš mažametį ar nepilnametį, tokia veika yra laikoma pavojingesne, nei analogiška veika padaryta pilnamečio atžvilgiu. Nukentėjusysis baudžiamojoje byloje įgyja nukentėjusiojo statusą ir jo procesines teises ir pareigas.

Išžaginiu laikomi lytiniai santykiai tarp vyro ir moters prieš vieno iš jš valią, jei tai daroma naudojant psichinį arba fizinį smurtą arba kitaip atimant galimybę priešintis arba naudojantis bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.⁶⁰ Mažamečio asmens išžaginiu laikomi tokie atvejai, kai auka neturi 14 metų ir kaltininkas apie tai žinojo, numatė arba turėjo ir galėjo tai numatyti.⁶¹ Pagrindinis šio nusikaltinimo objektas yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė bei mažamečio seksualinė neliečiamybė. Nukentėjusiuoju gali būti tiek moteriškos tiek vyriškos lyties asmuo.⁶²

Svarbu pažymėti, kad mažamečio asmens išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektai ir nukentėjusieji yra tie patys, kadangi abejomis nusikalstamomis veikomis kėsinamasi į tą patį teisinį pagrindinį ir papildomą gėrį, t. y. jaunesnio negu 14 metų

⁵⁹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2006, p. 216 – 223.

⁶⁰ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 178.

⁶¹ *Ibid.*, p. 178.

⁶² *Ibid.*, p. 178.

amžiaus asmens seksualinį neliečiamumą ir sveikatą, kadangi, pažeidus mažamečio seksualinį neliečiamumą, kartu yra pažeidžiamas ir jo normalus fizinis psichinis vystymasis.⁶³ Vienintelis skirtumas lyginant seksualinį prievartavimą ir išžaginimą nukentėjusiųjų atžvilgiu yra tas, kad išžaginimas padaromas tik prieš priešingos lyties asmenį, o seksualinis prievartavimas padaromas tiek prieš priešingos lyties, tiek prieš tos pačios lyties asmenį.⁶⁴

Svarbu pažymėti, kad nuo 2003 metų kodekso įsigaliojimo iki 2014 metų kovo 25 d. įstatymo pakeitimo⁶⁵ BK 153 straipsnis buvo nustatęs, kad pagal šį straipsnį nusikalstamos veikos objektu buvo pripažįstamas mažamečio asmens seksualinis neliečiamumas, o tai reiškia, kad nukentėjusiuoju galėjo būti tik asmuo iki 14 metų amžiaus. 2014 metais siekiant apginti ir apsaugoti vaikų interesus straipsnis buvo pakeistas ir pervadintas į „Jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimas“.⁶⁶ Sankcija už šį nusikaltimo padarymą sugriežtinta nuo dvejų iki penkerių metų. Iš dalies buvo sugrįžta prie teisinio reguliavimo iki 2003 metų, kuriame nukentėjusysis galėjo būti asmuo iki 16 metų amžiaus. Taigi, pagal šiuo metu galiojantį įstatymą jaunesnio negu 16 metų amžiaus asmens tvirkinimo objektu tapo jaunesnio negu 16 metų asmens seksualinis neliečiamumas. Nukentėjusiuoju nuo šio nusikaltimo gali būti tiek vyriškos tiek moteriškos lyties asmuo.⁶⁷

Nuo 2014 m. kovo 25 d. pakeistas BK 151-1 straipsnis, ir papildytas nauja 1 dalimi, kurioje kriminalizuotas pilnamečio lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su asmeniu, nesulaukysiu šešiolikos metų, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Įvesta naujovė nukrypo nuo egzistuojančios asmens „sutikimo amžiaus“ ribos, kitaip tariant, amžiaus, nuo kurio lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su vaiku neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, ribos. Po šio pakeitimo tokia amžiaus riba tapo šešiolika metų. Tad šiuo metu, kalbant apie seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas, yra žinomos trys amžiaus ribos – aštuoniolikos, šešiolikos ir keturiolikos metų, kurios yra

⁶³ *Ibid.*, p. 178.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 178.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 – 1, 153, 162, 307, 308, 309, straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 – 1, 100 – 2, 152 – 1, 251 – 1 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-03-13, nr. XII-776.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

⁶⁷ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009.

reikšmingos kvalifikuojant tam tikras nusikalstamas veikas.“⁶⁸ Iki 2014 metų pagal šio straipsnio 1 dalį, pilnametis asmuo atsakydavo tik tuo atveju, jei patenkinęs lytinę aistrą už tai pažadėdavo, pasiūlydavo, ar suteikdavo pinigų ar kitokios formos atlygį.⁶⁹

Apibendrinant nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą, objektą, darytina išvada, kad yra draudžiamas bet koks, nors mažamečiui ir sutinkant, lytinis santykiavimas su mažamečiu, nesvarbu ar natūralia ar nenatūralia forma, taip pat draudžiami veiksmai, galintys sukelti mažamečio ar asmens, jaunesnio negu 16 metų amžiaus, lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, nesveiką, iškreiptą santykių tarp lyčių išsivaizdavimą ir sutrikdyti vaiko psichologinį ir fizinį vystymąsi. Mažamečių asmenų seksualinis prievartavimas ir išžaginimas yra vertinami kaip labai sunkūs nusikaltimai, o nusikalstamos veikos pavojingumą didina nukentėjusiųjų mažametystė. Apžvelgiant šiuos nusikaltimus ir jų reglamentavimo raidą, matoma tendencija, kad minimali amžiaus riba, nuo kurios asmuo gali lytiškai santykiuoti, pagal LR įstatymus, yra 16 metų.

2.2. Objektyvioji pusė

Nusikalstama veika – tai pavojinga ir baudžiamajame įstatyme uždrausta veika (veikimas ar neveikimas). Nusikalstamą veiką apibūdina du požymiai – tai pavojingumas ir priešingumas baudžiamajam įstatymui. Veikos pavojingumas yra tame, kad ja daroma žala baudžiamojo įstatymo saugomiems gėriams, priešinga teisei, nes uždrausta įstatymų.⁷⁰ Ji turi pasireikšti išoriniame pasaulyje, nes negalima bausti už mintis, įsitikinimus, pažiūras. Nusikalstama veika turi būti sąmoninga ir valinga, todėl asmuo, kuris veikė dėl nenugalimos jėgos ar fizinės prievartos, negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Nusikalstamos veikos padariniai - tai žala, padaroma nusikaltimo objektui. Nuo nusikaltimo objekto vertingumo priklauso ir pasekmių pavojingumas. Tačiau nusikaltimo objekto nereikia tapatinti su nusikalstamomis pasekmėmis. Nusikaltimo objektas - tai baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, o nusikalstamos pasekmės - nusikaltimo rezultatas. Tokios nusikalstamos veikos sudėty, kurios sukelia tam tikras pasekmes vadinamos materialiosiomis sudėtimis, tačiau BK

⁶⁸ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 1511, 153, 162, 307, 308, 309 pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 1001, 1002, 1521 IR 2521 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.

⁶⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 190.

⁷⁰ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Justitia, 2009, p. 115.

straipsniuose yra formuluojamos ir formaliosios sudėtys, kuriose yra ar nėra pasekmių, konkrečios veikos nusikalstamumui ir jos sudėčiai tai įtakos nedaro. Tai reiškia, kad nesvarbu ar kaltininkas pasiekė savo daromos nusikalstamos veikos rezultatą ar ne, už padarytą veiką jis vis tiek atsako pagal baudžiamąjį įstatymą.

Objektyvioji pusė – tai išorinė, matoma nusikaltimo pusė, iš kurios pirmiausiai atskiriame vieną nusikaltimą nuo kito, pavojingą veiką nuo nepavojingos veikos. Objektyvioji nusikaltimo pusė susideda iš tokių elementų: pavojingos veikos, nusikalstamų pasekmių, priežastinio ryšio ir nusikalstamos veikos padarymo vietos, laiko, būdo bei priemonių.⁷¹

Išanalizavus lytinių nusikaltimų sudėtis galime išskirti tokias lytinių santykių formas:⁷²

1. Lytinis aktas natūraliu būdu (vaginalinis aktas);
2. Lytinis aktas nenatūraliu būdu (oralinis, analinis aktas);
3. Lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu;
4. Tvirkinamieji veiksmai.

Atsižvelgiant į tai, kad yra įvairių lytinės aistros tenkinimo formų, svarbu ne tik jas apibrėžti, bet ir nustatyti pagal ką jos tarpusavyje atribojamos, jų atskyrimo praktikoje problemas. Todėl norint pasiekti šį rezultatą, reikia detaliau apžvelgti kiekvieną iš jų atskirai.

2.2.1. Mažamečio asmens išžaginimo objektyvioji pusė

Išžaginimą reglamentuoja BK 149 straipsnis.⁷³ Išžaginimas pasireiškia lytiniais santykiais tarp vyriškos ir moteriškos lyties asmenų prieš vieno iš jų valią, jeigu tai daroma panaudojant fizinį ar psichinį smurtą ar kitaip atimant galimybę priešintis arba naudojantis bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.⁷⁴ Pagrindinis šio nusikaltimo požymis yra tas, kad lytinis santykiavimas atliekamas prieš žmogaus valią, o norint kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip išžaginimą, privalomas bent vienas iš keturių alternatyvių požymių, t. y. panaudotas fizinis smurtas, panaudotas psichinis smurtas, atimta galimybė priešintis ir pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Lytinis santykiavimas suprantamas tik kaip lytinės aistros tenkinimas natūraliu būdu, t. y. vaginalinis lytinis aktas tarp vyro ir moters, kai kontaktuojama vyro varpa ir moters

⁷¹ ABRAMAVIČIUS, A., *et. al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 170.

⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

vagina.⁷⁵ Dabar galiojančiame BK nusikaltimai, kai prieš nukentėjusią yra santykiuojama natūraliu, t. y. vaginaliniu būdu ir nusikaltimai, kai yra santykiuojama nenatūraliu (oraline, analine ar kitokio fizinio sąlyčio forma) yra atskirti tarpusavyje, todėl, kad išžaginimo atveju gali kilti žymiai sunkesni padariniai. Lytiškai santykiuojant, kai yra intervencija tarp vyro varpos ir moters makšties, yra žymiai didesnė tikimybė užsikrėsti lytiniu būdu plintančiomis ligomis, negu santykiuojant kitomis formomis. Taip pat santykiuojant natūraliu būdu yra galimybė pastoti, o tiek patirto išžaginimo faktas, tiek baimė pastoti moteriai sukelia didelius neigiamus psichikos padarinius.⁷⁶

BK 149 straipsnio 4 dalis reglamentuoja labai sunkų nusikaltimą – mažamečio asmens išžaginimą, pasinaudojant jo bejėgiška būkle. Bejėgiška būklė – tai kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties vertinamasis požymis. LAT teisėjų senato nutarime išaiškinta, kad „lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tada, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiuoti ar lytinei aistrai tenkinti dėl priežasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle. Nukentėjusiojo asmens fizinė būklė, kuri gali lemti bejėgišką būklę, gali būti asmens neįgalumas, amžius ar liga, dėl kurios jis negali pasipriešinti kaltininkui. Nukentėjusiojo bejėgišką būklę gali lemti ir miegas“.⁷⁷ Bejėgiška būklė yra vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis. „Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinę ir psichinę išsivystymą bei socialinę brandą suvokė daromų su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens (nukentėjusiojo) iniciatyva.“⁷⁸

Svarbu pažymėti, kad pagal baudžiamajame įstatyme numatytas asmenų skirstymas į mažamečius ir nepilnamečius.⁷⁹ Jis yra reikšmingas nusikalstamos veikos kvalifikavimui, tačiau negali būti besąlygiškai taikomas sprendžiant nukentėjusiosios fizinio ir psichinio išsivystymo klausimą ir su tuo susijusį sugebėjimą suvokti su ja

⁷⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 178 – 179.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

daromus veiksmus ir jiems pasipriešinti.⁸⁰ Būtina paminėti, kad teismai pagal tam tikras bylos aplinkybes kaip bejėgiškos būklės gali pripažinti ir vyresnį negu 14 metų asmenį. Svarbus ne tiek faktinis nukentėjusiojo amžius, kiek jo fiziologinis ir psichinis išsivystymas bei individualios savybės.⁸¹ Nukentėjusiojo asmens mažametystė paprastai vertinama, kaip bejėgiška nukentėjusiojo būklė, tačiau bejėgiškos būklės gali būti ir vyresnis nei 14 metų asmuo. Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjęs, kad nors ir nukentėjusiajam yra suėję 14 metų, bet jei asmuo dėl savo nepakankamo fizinio ir socialinio išsivystymo nesugeba išreikšti savo valios, kad pasipriešintų nusikalstamo pobūdžio veiksams nėra nei fiziškai, nei psichologiškai pasiruošęs seksualiniam bendravimui ir dėl šios priežasties pripažįstamas bejėgiškos būklės.⁸² Praktikoje pripažįstama, kad svarbus yra ne tik faktinis nukentėjusiojo asmens amžius, tačiau ir psichinis ir fiziologinis amžius.

Apibendrinant, darytina išvada, kad kvalifikuojant kaltininko veiką kaip išžaginimą, negalima žiūrėti vien tik į faktinį nukentėjusiojo amžių. Labai svarbu atkreipti dėmesį į psichinį ir fizinį nukentėjusio asmens išsivystymą. Tikslinga analizuoti kiekvieną atvejį atskirai, nes galimas atvejis kai yra išžaginamas nepilnametis asmuo, kai pasinaudojama jo bejėgiška būkle.

LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-560/2012, D. K. buvo nuteistas pagal BK 149 str. 4 d. ir BK 153 str. Kaltinamasis teigė, kad jis supranta, jog nepilnamečio asmens socialinei brandai dėl ankstyvų lytinių santykių gali atsirasti neigiamų pasekmių, tačiau jo teigimu nukentėjusioji jau anksčiau turėjusi lytinių santykių ir turėjo pakankamai žinių ir brandą lytiniame gyvenime ir nors būdama 13 metų amžiaus, pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą, gyvenimišką patirtį suvokė daromų su ja veiksų esmę, suprato pasekmes ir davė sutikimą tokiems santykiams, t. y. nebuvo bejėgiškos būklės.⁸³ LAT konstatavo, kad nukentėjusiajai nustatyta lengva silpnaprotystė, todėl D. K. turėjo ir galėjo suvokti ne tik, kad nukentėjusioji yra mažametė, bet ir tai, kad jos amžius neatitinka jos protinio išsivystymo lygio ir nuteistasis tokia jos bejėgiška būkle pasinaudojo, o nukentėjusioji negalėjo suprasti su ja daromų veiksų reikšmės.⁸⁴ Darytina išvada, kad kaltininkas išžagindamas mažametį asmenį gali ir turi suvokti, kad

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-275/2007.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-560/2012.

⁸⁴ *Ibid.*

santykiavimo partnerė yra mažametė ir ta aplinkybė, kad mažametė jau yra anksčiau turėjusi lytinius santykius atsakomybės nešalina.

Apibendrinant, galime teigti, jog aplinkybė, kad yra santykiuojama su mažamečiu yra akivaizdi, tačiau jei tai nėra akivaizdu ir kaltininkas sąžiningai klydo dėl nukentėjusiosios amžiaus, palaikydamas nukentėjusiąją vyresne, tai tokia nusikalstama veika nėra kvalifikuojama pagal BK 149 str. 4 d.

BK 149 str. dispozicija nurodo, kad išžaginimas padaromas lytiškai santykiuojant prieš asmens valią panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti. Fizinio smurto panaudojimas išaiškinamas kaip smurtas, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos.⁸⁵ Tai gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smauginimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan. Smurtas naudojamas nukentėjusiojo pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams (pavyzdžiui, siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiauti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo), arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, fizinio smurto panaudojimas priklausomai nuo kilusių padarinių kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas.⁸⁶

Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo pobūdžio bylose grasinimai panaudoti fizinį smurtą pasireiškia tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kurie yra grasinamojo pobūdžio nukentėjusiojo asmens atžvilgiu. Tokie veiksmai gali būti išreiškiami žodžiais, pavyzdžiui teigiant, kad jei nukentėjusysis atsisakys užsiimti seksualinio pobūdžio veiksmais su kaltininku, prieš nukentėjusįjį ar jo artimuosius bus panaudotas fizinis smurtas. Grasinamojo pobūdžio veiksmai gali būti išreiškiami ir kitomis formomis, pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiamas daiktas ar ginklas, kuris gali jį sužaloti. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose grasinimais pripažįstami tik tokie veiksmai, kai yra grasinama fiziniu smurtu. Laiko požiūriu grasinimas turi būti realus, padaromas prieš lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą. Jei grasinimas išsakomas po lytinio santykiavimo ar jam nepasisekus, tokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

⁸⁶ *Ibid.*

pagal BK 145 straipsnį kaip grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas.⁸⁷

Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kitaip atimant galimybę priešintis kvalifikuojamas tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“ ar „grasinimas tuo pat panaudoti fizinį smurtą“, ar „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“, tačiau jais palaužiama nukentėjusiojo asmens valia priešintis ir pažeidžiama jo seksualinė laisvė, dėl to lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta prieš nukentėjusiojo valią.⁸⁸ Tai gali būti nukentėjusiojo surišimas (jei tam nenaudojamas smurtas), migdomųjų ar kitokių valią paralyžiuojančių vaistų, narkotinių arba psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę. Kitoks galimybės priešintis atėmimas gali būti grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą, palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje ir pan.⁸⁹

Teismai nagrinėdami baudžiamąsias bylas, susiduria su situacijomis, kai išžaginimas padaromas ne tik pasinaudojant mažamečio bejėgiška būkle, bet dar prieš jį ir panaudojant fizinį smurtą arba grasinimus. LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261/2014 konstatavo, kad nuteistasis išžagino mažametę nukentėjusiąją, savo ranka laikydamas užspaudęs jos burną, užguldamas mažametę visu savo kūną, praskėsdamas mažametės nukentėjusiosios kojas, taip pat grasindamas mažametei išžudysiantis visą jos šeimą.⁹⁰ Darytina išvada, kad nuteistasis išžagino mažametę ne tik pasinaudodamas jos bejėgiška būkle, bet ir panaudojo jos valiai palaužti fizinį smurtą ir grasinimus.

Papildomas išžagavimo objektas yra nukentėjusiojo asmens sveikata, garbė ir orumas. Išžaginimas apima tiek nežymų, tiek nesunkų sveikatos sutrikdymą, jeigu fizinis smurtas panaudotas nukentėjusiojo valiai palaužti siekiant patenkinti lytinę aistrą, tačiau tokiais atvejais, kai fizinio smurto panaudojimas sukelia nukentėjusiojo asmens sunkų sveikatos sutrikdymą, veika kvalifikuojama kaip išžagavimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo sutaptis.⁹¹

Išžaginimas įmanomas tik tokiu atveju, kai kaltininkas lytiškai santykiauja su gyvu asmeniu, tačiau teismų praktikoje yra sprendžiamos situacijos, kaip kvalifikuoti

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261/2014.

⁹¹ BK komentaras

kaltinamojo veiksmus kai jis santykiauja su mirusiuoju. Nagrinėjant tokio pobūdžio baudžiamąsias bylas, labai svarbu nustatyti, ar kaltinamasis suvokė, kad santykiauja su mirusia auka. BK yra nustatyta, kad lytinis santykiavimas su mirusiu asmeniu užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 311 str. ir laikomas kaip mirusiojo palaikų išniekinimas. Šiuo atveju kaltinamasis žino ir suvokia, kad jo seksualinio pobūdžio veiksmai yra nukreipti prieš negyvą žmogų. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje 4 bendrininkai mirtinai nugirdė mažametę, o trys iš jų ją išžagino. Kaltinamieji savo agresyviu elgesiu dėl mažametystės, sukėlė bejėgiškumo būklę bei tokiu būdu atėmė galimybę aktyviai priešintis prievarta laikė prispaudę nukentėjusiosios įvairias kūno vietas paduodavo įvairius, stiprius alkoholinius gėrimus, kuriuos prievarta pylė mažametei į burną. Tokiu būdu kaltinamųjų prievartiniais veiksmai sukėlė nukentėjusiosios ūmų apsinuodijimą etilo alkoholiu t. y. sužalojimą, vertinamą sunkiu sveikatos sutrikdymu, kas sukėlė vėmimą, sutrikdė kosulio, rijimo ir kvėpavimo refleksus, dėl to skrandžio turinys buvo įkvepiamas į smulkiuosius kvėpavimo takus, dėl besitęsiančio nuodingo alkoholio poveikio gilios komos būklėje, vyko kvėpavimo slopinimas ir sutrikus kvėpavimui bei kraujotakai, nukentėjusioji mirė ir taip, bendrininkų grupėje, siekdami nuslėpti kitą nusikaltimą (mažametės sumušimą), nužudė bejėgiškos būklės mažametę.⁹² Kaltinamieji išžagino mažametę, tačiau nesuprato, kad nukentėjusioji jau buvo mirusi.⁹³ Manytina, kad padarytos nusikalstamos veikos kvalifikuojamos kaip nužudymo ir pasikėsinimo išžaginti sutaptis. Galima daryti išvadą, kad lytiškai santykiaujant su mirusiu asmeniu, nesuvokiant, kad žmogus jau yra miręs ir palaikant jį gyvu, tokia veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas išžaginti. Baigtinumo prasme, tokia nusikalstama veika laikoma nebaigta, nes kaltininkas pats to nesuprasdamas pasikėsina į netinkamą objektą – į mirusį žmogų. Kad išžaginimas būtų laikomas baigtu nusikaltimu, nukentėjusysis lytinio akto pradėjimo metu turi būti gyvas.

Lietuvos teismai nėra turėję atvejų, kai kaltininkas išžaginęs mažametį asmenį jį nužudo, tačiau ateityje tai reali praktinė situacija. Todėl tikslinga būtų išanalizuoti, kaip teismai kvalifikuotų tokią hipotetinę situaciją išžaginus mažametį asmenį, kaltinamasis, siekdamas nuslėpti padarytą nusikaltimą, jį nužudo. LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K–165/2014 sprendė, kaip kvalifikuoti nuteistojo veiksmus, kai kaltinamasis siekdamas lytiškai santykiauti su nukentėjusiaja tyčia sudavė ne mažiau kaip septynis smūgius rankomis į veidą, padarydamas kraujosruvas minkštuosiuose audiniuose – liežuvyje, veide, abiejose smilkininėse srityse, ir, jai nukritus ant žemės, jėga numovė kelnes, įkišo

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61/2013.

⁹³ *Ibid.*

varpą į makštį ir lytiškai natūraliu būdu su ja santykiavo.⁹⁴ Supratęs savo veiksmus, turėdamas tikslą nuslėpti padaryta nusikaltimą, tyčia rankomis spaudė nukentėjusios kaklą ir tyčia ją nužudė. Teismas konstatavo, kad nužudymo pagrindinė paskata buvo siekis paslėpti išžaginimą, todėl nuteistojo veiką kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą, 149 straipsnio 1 dalį.⁹⁵ Svarbu pažymėti, kad tokiais atvejais, kai kaltinamasis, išžaginęs auką, siekdamas nuslėpti anksčiau padarytą nusikaltimą, nužudo ją, tai tokia kaltinamojo veika kvalifikuojama kaip nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą. Teismai sprendami tokio pobūdžio baudžiamąsias bylas, kai, siekiant nuslėpti išžaginimą, yra nužudomas mažametis, kaltinamojo veiką turės kvalifikuoti pagal BK 149 str. 4 d. ir BK 129 str. 2 d. 1 ir 11 punktą kaip mažamečio asmens nužudymas, siekiant nuslėpti ankstesnę nusikaltimą, t. y. mažamečio išžaginimą.

Išžaginimo baigtinumas. Išžaginimas laikomas baigtu nuo lytinio akto pradžios. Tai reiškia, kad kaltininko nusikalstama veika laikoma išžaginiu nuo varpos įvedimo į makštį, t. y. intervencijos tarp lytinių organų. Bet koks smurtas, ar tai fizinis smurtas, ar psichinis, ar kitoks nukentėjusiojo galimybių priešintis atėmimas, panaudotas siekiant lytiškai santykiauti prieš nukentėjusiojo valią laikomas pasikėsiniu išžaginti. LAT nagrinėjo bylą, kai nuteistasis pasinaudodamas nukentėjusios bejėgiška būkle dėl jos mažametystės ir neįgalumo ir taip atimdamas galimybę jai priešintis, veikdamas prieš nukentėjusios valią, pasikėsino lytiškai su ja santykiauti, bet nusikaltimo nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes negalėjo atlikti lytinio akto dėl girtumo ir nepakankamo susijaudinimo.⁹⁶ Teismas nurodė, kad išžaginimas laikomas baigtu nusikaltimu nuo to momento, kai kaltininkas pradeda lytinį aktą su nukentėjusiaja. Jei kaltininkas negalėjo pradėti lytinio akto dėl priežasties, nepriklausančios nuo jo valios, tokios kaip nepakankamas susijaudinimas, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą.⁹⁷ Tai, kad nuteistasis nenaudojo smurto, nereiškia, kad lytinis santykiavimas buvo savanoriškas, nes, nukentėjusioji dėl amžiaus nesuvokė su ja daromų veiksmų esmės, dėl to negalėjo pasipriešinti, o nuteistasis pasinaudojo bejėgiška nukentėjusios būkle dėl jos amžiaus.⁹⁸ Teigtina, kad jei kaltininkas siekia išžaginti nukentėjusią, bet to padaryti negali dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių, tokių kaip

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165/2014.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349-696/2015.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*

nepakankamas susijaudinimas ar girtumas, tai tokia nusikalstama veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą.

Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad kaltinamasis per prievartą numaudamas mažametei nukentėjusiajai kelnes aiškiai išreiškė tyčią su ja lytiškai santykiuoti, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl aplinkybių nepriklausančių nuo jo valios, nes mažametė spėjo užsimauti kelnes ir pabėgti.⁹⁹ Ši byla skiriasi nuo prieš tai nagrinėtos¹⁰⁰ tuo, kad šioje byloje, nors, kaltininkas ir nesugebėjo tiesiogiai bandyti įvesti savo varpos į nukentėjusiosios makštį, tačiau numovęs nukentėjusiosios kelnes aiškiai išreiškė norą lytiškai santykiuoti, tačiau negalėjo pabaigti nusikalstamos veikos dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių ir tokius jo veiksmus teismas įvertino taip pat kaip pasikėsinimą išžaginti. Kvalifikuojant kaltininko veiką kaip pasikėsinimą išžaginti užtenka nustatyti kaltininko tyčios kryptingumą, jo padarytus objektyvius veiksmus siekiant išžaginti mažametį, ką ir pažymėjo Lietuvos apeliacinis teismas.

Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą šalina atsakomybę už pasikėsinimą išžaginti, tačiau būtina pabrėžti, kad už faktiškai padarytą žalą - įžeidimą, sumušimą, turto sunaikinimą ar sugadinimą, neteisėtą laisvės atėmimą ar kitokias nusikalstamas veikas, kaltininkas atsako. Svarbus aspektas savanoriško atsisakymo atžvilgiu yra tas, kad kaltininkas turi savo noru nutraukti pradėtą išžaginimą, suvokdamas, kad gali tai pabaigti. Savanoriškas atsisakymas galimas rengimosi ir pasikėsinimo padaryti nusikaltimą stadijose iki lytinio santykiavimo pradžios momento.¹⁰¹ Pradėjus lytinį santykiavimą savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą negalimas, nes nuo to momento nusikaltimas jau laikomas baigtu. Atsisakymas pabaigti nusikaltimą laikomas savanorišku, jei kaltininkas suvokia, kad gali pabaigti pradėtą nusikaltimą be pavojaus savo sveikatai ar saugumui. Nelaikomas savanorišku atsisakymas pabaigti pradėtą veiką dėl aktyvaus nukentėjusiojo pasipriešinimo, dėl netikėto kitų asmenų atsiradimo šalia, dėl nukentėjusiojo venerinės ar AIDS ligos, dėl erekcijos nebuvimo ar per silpnos erekcijos, kaltininko sveikatos sutrikimo ir pan.¹⁰²

Savanoriško atsisakymo išžaginti mažametį asmenį aspektu, svarbu pabrėžti, kad tokio pobūdžio bylose savanorišku atsisakymu laikomas toks atsisakymas, kai, pavyzdžiui, kaltininkas rengdamasis padaryti išžaginimą, prieš pat nusikaltimo pradėjimą

⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-320/2011.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349-696/2015.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

¹⁰² *Ibid.*

iš nukentėjusiojo objektyviai sužino, kad nukentėjusysis yra mažametis. Tokiu atveju, kai kaltininkas sužino apie nukentėjusiojo amžių prieš lytinių santykių pradžią ir įvertinęs nukentėjusiojo mažametystę nusprendžia išžagino veiksnu atsisakyti, tai tokios aplinkybės daro prielaidą teismams kaltininko veiksmus laikyti kaip savanorišką atsisakymą išžaginti.

Liudininkų reikšmė bylose susijusiose su savanorišku atsisakymu pabaigti išžaginimą. Panevėžio apygardos teismas nagrinėjo bylą, kai kaltinamasis panaudojo fizinį smurtą, t. y. nukentėjusiąją laikė prispaudęs, bandė nurengti, tampydamas už rankų, padarė poodines kraujosruvas dešiniame žaste, sudavė per veidą, taip, padarydamas nežymų sveikatos sutrikdymą, pasikėsino išžaginti nepilnametę, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl priežasčių nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusiajai pradėjus šaukti į kambarį įėjo liudytojas.¹⁰³ Liudytojas teigė, kad būdamas kieme išgirdo rėkiančią nukentėjusiąją, įėjęs į kambarį ją pamatė apsiverkusią. Teismas įvertinęs visas bylos aplinkybes konstatavo, kad dėl pasikėsino išžaginti kaltinamasis išteisintas pagrįstai, motyvuodamas tuo, kad jis nusikalstamo sumanymo atsisakė savanoriškai, nes liudytojo įėjimas į kambarį kaltinamajam niekaip nebūtų sutrukdęs baigti nusikaltimo, nes į kambarį įėjęs liudytojas tik žiūrėjo ir juokėsi, todėl darytina išvada, kad nebaigto nusikaltimo priežastimi nelaikomas liudytojo įėjimas į kambarį.¹⁰⁴ Konstatuotina, kad teismai vertindami savanorišką kaltininko atsisakymą išžagino bylose, turi labai kruopščiai įvertinti visas bylos aplinkybes, o tokiais atvejais, kai įvykį matė liudininkai, įvertinti liudininkų veiksmus matant kaltininko nusikalstamus ketinimus. Svarbu nustatyti kaltininko ryšį su liudininkais, ar tarp kaltininko ir liudininko santykiai paremti draugyste, ar vyko išgertuvės prieš kaltininko nusikalstamų ketinimų įgyvendinimo pradžią, ar liudininkai siekė sutrukdyti kaltininkui padaryti nusikaltimą aktyviais fiziniais veiksmais ar rėkimu. Tik įvertinus šias aplinkybes galima nustatyti ar kaltininkas savanoriškai atsisakė pabaigti išžaginimą, ar vis dėl to kaltininkui pabaigti nusikaltimą sutrukdė įvykį matę liudininkai.

Atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Sunkinančios baudžiamąją atsakomybę aplinkybės yra išvardintos 60 straipsnio 1 dalyje.¹⁰⁵ Pagrindinė iš jų yra ta, kad veiką padaro bendrininkų grupė. LAT konstatavęs, kad „bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.

¹⁰³ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-652-349/2011.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

Bendrininkavimas reiškia, kad veika padaroma kelių asmenų bendromis pastangomis, svarbu, kad šios pastangos būtų bendro sutarimo rezultatas.¹⁰⁶ Teismų praktikoje labai retai pasitaiko bylų, kuriose nagrinėjamas mažamečių išžaginimas, veikiant bendrininkų grupei, nes dažniausiai tokia nusikalstama veika yra padaroma vieno kaltininko.

Bendrininkų grupės padarytas išžaginimas yra tuo atveju, kai išžaginant susitarę dalyvauja keli asmenys, iš kurių bent du yra išžaginimo vykdytojai.¹⁰⁷ Išžaginimo vykdytojas – tai asmuo, kuris darant nusikaltimą naudojo fizinį smurtą, grasinimus ar minėtais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis ir lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju. Išžaginimo vykdytoju laikomas ir toks asmuo, kuris nors ir nenaudojo smurto nukentėjusiojo valiai palaužti, bet kitiems bendrininkams palaužus nukentėjusiojo valią, pats lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju, taip pat vykdytoju laikomas ir toks asmuo, kuris naudojo smurtą ar kitus veiksmus nukentėjusiojo valiai palaužti, bet pats lytiškai nesantykiavo, o lytiškai santykiavo bendrininkai.¹⁰⁸ Išžaginimo vykdytoju pripažįstamas ir toks asmuo, kuris organizavo, kurstė ar padėjo padaryti išžaginimą asmeniui, kuris dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Norint pripažinti asmenį išžaginimo bendrininku, be objektyviosios pusės požymių svarbu nustatyti ir subjektyviosios pusės – bendrininko tyčią. Tai reiškia, kad asmuo turi suvokti savo daromų veiksmų pobūdį, kad daromais veiksmais visiškai ar iš dalies realizuoja išžaginimo sudėtį, suvokia bendrininkų tikslus ir vieninga tyčia padeda įvykdyti prievartinį lytinį aktą.¹⁰⁹

LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 173/2006 išaiškino, kad bet kuri nusikalstama veika, gali būti padaroma bet kuria iš BK 25 straipsnyje įvardytų bendrininkavimo formų.¹¹⁰ Tai reiškia, kad išžaginimas padaromas bendrininkų grupės kvalifikuojamas pagal 149 straipsnio 2 dalį, išžaginimas, padarytas organizuotos grupės, kvalifikuojamas tik pagal BK 149 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus bendrininko vaidmens padarant nusikaltimą. Išžaginimas padarytas nusikalstamo susivienijimo, kvalifikuojamas pagal BK 249 straipsnio atitinkamą dalį ir pagal BK 149 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus nusikalstamo susivienijimo nario vaidmens padarant išžaginimą. Svarbu pažymėti, kad apie 149 straipsnio 2 dalį galėsime kalbėti tik tuo atveju, jei nebus minėto straipsnio 3 arba 4 dalyje numatytų požymių.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–214/2011.

¹⁰⁷ komentaras

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 173/2006.

Sunkinanti baudžiamąją atsakomybę aplinkybė yra ta, kad nusikalstama veikia nukreipta prieš mažametį asmenį, taip jei nusikaltimą padaro asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui.¹¹¹ BK 19 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad asmuo, kuris nusikalstamą veiką padarė apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas.¹¹² Kaltinamajam teigiant, kad jis buvęs toks girtas, kad nesugebėjo įvertinti su kokio amžiaus asmeniu jis lytiškai santykiauja, ar dėl girtumo mažametį asmenį, su kuriuo lytiškai santykiauja, palaiko vyresniu asmeniu, jo atsakomybės tokios priežastys nešalina. Taip pat svarbu akcentuoti, kad kaltininko girtumas teismų praktikoje nėra pripažįstamas kaip lengvinanti ar atsakomybę šalinanti aplinkybė (nebent patologinis girtumas). Jei teismai vadovautųsi šia logika, kad kaltininkas buvęs tiek girtas, kad nesuprato, jog lytiškai santykiauja su mažamečiu ir tai laikytų kaip objektyviu kaltininko klydimu dėl nukentėjusiojo amžiaus, būtų iškreipta teisingumo logika ir kiekvienas, kuris, pavyzdžiui, įvykdytų nužudymą galėtų remtis tokiu faktu, kaip elgesio nesuvokimas dėl girtumo.

Apibendrinus, mažamečių asmenų išžaginimas – labai sunkus nusikaltimas, kuris yra padaromas lytiškai santykiaujant prieš jaunesnį negu 14 metų asmenį, pasinaudojant jo bejėgiška būkle dėl mažametystės. Tai reiškia, kad dėl savo amžiaus mažametis nesuvokia su juo daromų seksualinio pobūdžio veikslių reikšmės ir negali tokių veikslių adekvačiai įvertinti. Išžaginimas laikomas baigtu nuo lytinio akto atlikimo pradžios. Teismams, norint tinkamai kvalifikuoti mažamečių išžaginimą, labai svarbu įvertinti visus objektyviosios pusės požymius, nes šie požymiai apibūdina išorinę nusikaltimo pusę. Verta paminėti, kad mažamečio išžaginimo nusikaltimo tinkamu objektu gali būti tik gyvo mažamečio seksualinis neliečiamumas. Jeigu kaltininkas nesuvokia, kad atlieka lytinį aktą su negyvu mažamečiu, tai tokie jo veiksmai kvalifikuojami kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą.

2.2.2. Mažamečio asmens seksualinio prievartavimo objektyvioji pusė ir atirbojimas nuo mažamečio asmens išžaginimo

Seksualinis prievartavimas – tai BK 150 straipsnyje numatytas nusikaltimas. Seksualinio prievartavimo sudėtis apima visus seksualinio pobūdžio veiksmus, išskyrus vaginalinį aktą tarp vyro ir moters, fiziškai kontaktuojant, jeigu jie padaryti panaudojant

¹¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

¹¹² *Ibid.*

fizinį ar psichinį smurtą ar kitaip atimant galimybę priešintis arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Seksualinis prievartavimas pasireiškia lytinės aistros tenkinimu prieš nukentėjusiojo valią. Tai yra lytinės aistros tenkinimas tarp skirtingų, arba tos pačios lyties asmenų, kai lytinė aistra tenkinama kitais, nei išžaginime numatytais būdais.¹¹³

Iš esmės seksualinis prievartavimas nuo išžaginimo skiriasi vienu požymiu – lytinės aistros tenkinimo forma. Seksualinio prievartavimo negalime laikyti lytiniu santykiavimu, nes seksualinis prievartavimas neapima tokios lytinės aistros tenkinimo formos, kai santykiaujama natūraliu, t. y. vaginaliniu būdu.¹¹⁴ Seksualinis prievartavimas nuo išžaginimo skiriasi tuo, kad lytinė aistra tenkinama ne tik su priešingos lyties asmeniu, bet gali būti tenkinama ir su tos pačios lyties asmeniu.¹¹⁵

Objektyviai seksualinis prievartavimas pasireiškia trimis būdais. Pirma, tenkinant lytinę aistrą analiniu būdu, kai vyro varpa įvedama į moters arba vyro išeinamąją angą. Antra, tenkinant lytinę aistrą oraliniu būdu, kai vyro varpa įvedama į moters arba vyro burną. Trečia, tenkinant lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu, kai imituojamas lytinis aktas, ir kiti veiksmai liečiant nukentėjusiojo – vyro arba moters lytinius organus ar kitas kūno dalis, jeigu tai daroma siekiant seksualinio pasitenkinimo.¹¹⁶

Mažamečių asmenų seksualinis prievartavimas labai sunkus nusikaltimas, numatytas BK 150 str. 4 d. Už šį nusikaltimą numatyta kiek švelnesnė laisvės atėmimo bausmė lyginant su mažamečio išžaginimu, t. y. nuo trejų iki trylikos metų.¹¹⁷ Pabrėžtina, kad mažamečio seksualinis prievartavimas, taip pat kaip ir mažamečio išžaginimas, sudaro kvalifikuotą nusikaltimo sudėtį. Kaltininko veikslių padarymo būdo prasme, seksualinis prievartavimas padaromas identišškai lyginant su išžaginimu, t. y. panaudojant fizinį smurtą, grasinimus tuoj pat jį panaudoti, kitaip atimant galimybę priešintis ar pasinaudojant nukentėjusio asmens bejėgiška būkle.

Iš esmės, teismams nustatyti lytinės aistros tenkinimą analiniu ar oraliniu būdu su mažamečiu nėra sunku, nes šios lytinės aistros tenkinimo formos yra aiškiai kaltininko išreiškiamos. LAT nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje kaltinamasis siekdamas tenkinti lytinę aistrą, pasinaudodamas nukentėjusiosios bejėgiška būkle dėl mažametystės, jėga įsitempęs į savo sandėliuką bei uždaręs duris, taip palauždamas mažametės

¹¹³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009.

¹¹⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 184 – 185.

¹¹⁵ komentaras

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

pasipriešinimą, liepęs jai nusimauti viršutines kelnes bei apatines kelnaites, tenkino savo lytinę aistrą analiniu būdu su mažamete prieš jos valią.¹¹⁸ Darytina išvada, kad tokie veiksmai yra kvalifikuojami kaip seksualinis prievartavimas. Svarbu pažymėti, kad seksualiniu prievartavimu laikomas ir lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu oraliniu būdu. LAT konstatavo, kad kaltinamasis pasinaudodamas jo bejėgiška būkle dėl mažametystės, apsinuoginęs savo lytinį organą ir nukentėjusiojo galvą spausdamas prie jo, siekdamas, kad nukentėjusysis lūpomis dirgintų jo lytinį organą, pasikėsino tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu prieš nukentėjusiojo valią, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios.¹¹⁹ Apibendrinant, galime teigti, kad kvalifikuoti kaltininko veiksmus, kai jis tenkina lytinę aistrą analiniu ar oraliniu būdu su mažamečiu, nėra problematiška, nes toks lytinės aistros tenkinimas pasireiškia konkrečiais tik seksualiniam prievartavimui priskiriamais veiksmais.

Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas yra baigti nusikaltimai nuo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas pabaigė lytinį aktą, ar patenkino lytinę aistrą.¹²⁰ Baigtinumo prasme seksualinis prievartavimas ir išžaginimas vertinamas identiškai.

Pasikėsinimas atlikti seksualinio prievartavimo veiksmus teismų vertinamas taip pat kaip ir pasikėsinimas išžaginti. LAT konstatavo, kad jei kaltininkas pradėjo naudoti prieš mažametį fizinį smurtą ar išreiškė grąsinimus jį panaudoti, arba padarė veiksmus kitaip atimdamas galimybę priešintis, padaryta veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pagal BK 22 straipsnio ir BK 149 straipsnio 4 dalį arba 150 straipsnio 4 dalį, nors kaltininkas ir nepradėjo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo dėl to, kad jam nepavyko įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimo, arba dėl kitų nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių.¹²¹ Verta pabrėžti, kad, jei asmuo siekia patenkinti lytinę aistrą ar lytiškai santykiauti pasinaudodamas nukentėjusiojo bejėgiška būkle, pasikėsiniu gali būti laikomas nukentėjusiojo nurengimas, jo pernešimas į kitą vietą ir kiti panašaus pobūdžio veiksmai.¹²² Nuteistasis siekdamas išžaginti ir seksualiai išprievartauti nukentėjusiąją prievarta numovė jai kelnes ir aiškiai išreiškė norą su ja tenkinti lytinę aistrą, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47/2013.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-648/2017.

¹²⁰ KOMENTARAS

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

¹²² komentaras

priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, kadangi nukentėjusioji mažametė spėjo užsimauti kelnes ir pabėgti.¹²³

Seksualinis prievartavimas padarytas bendrininkaujant yra kvalifikuojamas pagal tas pačias taisykles kaip ir išžaginimas padarytas bendrininkaujant. LAT nagrinėjo bylą, kurioje kaltinamieji buvo nuteisti pagal 150 straipsnio 4 dalį už tai, kad veikdami bendrininkų grupe, pasinaudodami bejėgiška nukentėjusiosios mažametės būkle dėl mažametystės ir neįgalumo, panaudodami fizinį smurtą, t. y. sugriebė už juosmens gatve einančią mažametę ir surišus virve nukentėjusiajai rankas ir kojas bei numovus kelnes ir kelnaitės, pagrasinus nužudyti, jei nukentėjusioji šauks, ir taip atėmus galimybę jai priešintis, tenkino lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu prieš jos valią – savo lytiniu organu liesdamas jos lytinius organus, taip seksualiai prievartavo mažametę.¹²⁴

Idealioji, realioji sutaptis ir tęstinumas mažamečių išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose.

LAT dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių išaiškino, kad „lytinio santykiavimo ir lytinės aistros tenkinimo veiksmai vienu atveju gali sudaryti realią, kitu – idealią nusikaltimų sutaptį.¹²⁵ „Sprendžiant klausimą, kokią nusikaltimų sutaptį sudaro lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas, reikia įvertinti: a) kiek veiksmų padarė kaltininkas; b) ar tais veiksmais kelis kartus pažeistas tas pats ar skirtingi BK straipsniai; c) ar tarp veiksmų yra laiko tarpas ir ar galima padarytus veiksmus vertinti kaip padarytus tuo pat metu; d) ar padarytus veiksmus sieja vieningas sumanymas. Priklausomai nuo šių požymių sprendžiama, ar padaryti veiksmai sudaro realią ar idealią nusikaltimų sutaptį. Jei asmuo su nukentėjusiuoju lytiškai santykiavo ir iš karto po to tenkino lytinę aistrą arba atvirkščiai, padaryti veiksmai sudaro idealią išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sutaptį. Toks lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas laikomi padarytais tuo pačiu metu, jei kaltininkas iš pradžių tenkina lytinę aistrą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, tačiau, nebaigęs tenkinti lytinės aistros, iš karto po to pradeda su nukentėjusiaja lytiškai santykiuoti arba atvirkščiai. Kaip ideali išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sutaptis vertintini taip pat tokie atvejai, kai asmuo baigia lytinį aktą su moterimi ir po to lytinę aistrą ima tenkinti oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu arba atvirkščiai. Tuo atveju, jei lytinis

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-320/2011.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348-699/2016.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1. Teismų praktika. 2016, 44.

santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas padaryti keliais skirtingais veiksmais, tarp jų yra laiko tarpas ir skirtingi sumanymai, tokie veiksmai sudaro realią nusikaltimų sutaptį.¹²⁶

Vilniaus apygardos teisme buvo nagrinėta byla, kai kaltinamasis pasinaudodamas nukentėjusiosios bejėgiška būkle dėl jos mažametystės bei panaudodamas fizinį smurtą ir atimdamas galimybę nukentėjusiai priešintis, kišdamas savo varpą nukentėjusiajai į analinę angą ir liesdamas savo lytiniu organu analinę angą bei makštįs priėngi, tenkino savo lytinę aistrą savo lytinio organo fizinio sąlyčio su mažametės kūnu būdu, o iš karto po to, toliau tęsdamas savo nusikalstamus veiksmus, pasikėsino lytiškai santykiuoti natūraliu būdu, kišdamas savo varpą nukentėjusiajai į makštį.¹²⁷ Darytina išvada, kad patenkinus lytinę aistrą, o iš karto po to bandant su nukentėjusiuoju lytiškai santykiuoti, tai tokie kaltininko veiksmai kvalifikuojami kaip idealioji išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sutaptis.

Išžaginimo ar seksualinio prievartavimo tęstinumas. Teismų praktikoje išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose pripažįstama, kad jei asmuo per tam tikrą laiko tarpą kelis kartus lytiškai santykiuoja arba kelis kartus tenkina lytinę aistrą su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant vieningai tyčiai, tai keli lytiniai santykiavimai arba lytinės aistros tenkinimai vertinami kaip vienas tęstinis nusikaltimas.¹²⁸

Didžiausios diskusijos ir problemos kyla kvalifikuojant kaltininko veiksmus, kai jis tenkina lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu. Teismų praktikoje lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu paprastai laikomas tada, kai kaltininkas kiša pirštus ar įvairius daiktus į nukentėjusiojo lytinius organus ar į išeinamąją angą, kai kaltininkas imituoja su nukentėjusiuoju lytinį aktą, dirgina nukentėjusiojo lytinius organus ar išeinamąją angą, masturbuoja, intensyviai liečia nukentėjusiojo lytinius organus ar verčia nukentėjusįjį masturbuoti kaltininko lytinius organus, liečia nukentėjusįjį lytiniais organais ir panašiai.¹²⁹ Apie seksualinio prievartavimo požymių buvimą ar nebuvimą, esant kitokiam fiziniam sąlyčiui, galima spręsti atsižvelgiant į:¹³⁰

1. Ar kitoks fizinis sąlytis turi panašumų į vaginalinį, oralinį, analinį lytinį aktą;

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2016 m. rugpjūčio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-242-1020/2016.

¹²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74/2006

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016.

¹³⁰ *Ibid.*

2. Nukentėjusiojo savybes, nes tas pats fizinis sąlytis su vaiku ir suaugusiuoju gali turėti visiškai kitokį neigiamą poveikį ir kitaip vertinamas;

3. Į tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą;

4. Į panaudotos prievartos intensyvumą;

5. Į kitas aplinkybes (pvz., ar sąlytis buvo tik fragmentiškas, ar nuoseklus ir tikslingas, ar įvykio vieta buvo palanki lytinės aistros tenkinimui, koks buvo kaltininko ir nukentėjusiojo apsinuoginimo lygis).

Konstatuojant buvus kitokiam fiziniam sąlyčiui, būdingam seksualiniam prievartavimui, be kita ko, būtina nustatyti tokio sąlyčio sąsajumą su lytinės aistros tenkinimu, taip pat įvertinti jį pagal pavojingumo kriterijų.¹³¹

Apibendrinus, mažamečio asmens seksualinis prievartavimas nuo mažamečio asmens išžaginimo, iš esmės, skiriasi tik padarymo būdu. Taip pat seksualinis prievartavimas, skirtingai negu išžaginimas, gali būti padaromas prieš tos paties lyties asmenį. Lytinės aistros tenkinimas oraliniu ar analiniu būdu yra aiškiai išreiškiamas, tik seksualiniam prievartavimui priskiriamas, objektyvusis požymis, todėl teismai nesusiduria su didelėmis problemomis atskiriant seksualinį prievartavimą oraliniu ar analiniu būdu nuo kitų nusikaltimų, nukreiptų prieš asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą. Daugiausiai diskusijų teismams kelia seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu kvalifikavimas, todėl tik atsižvelgus į tam tikrus kriterijus įmanoma konkretų fizinį sąlyti laikyti seksualiniu prievartavimu kitokio fizinio sąlyčio būdu.

2.2.3. Mažamečio asmens tvirkinimo objektyvioji pusė ir atribojimas nuo mažamečio išžaginimo ir mažamečio seksualinio prievartavimo

Jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimas – tai BK 153 str. numatytas apysunkis nusikaltimas.¹³² 2014 m. kovo 13 d. įstatymu, BK 153 straipsnis buvo pakeistas ir pervadintas iš mažamečio asmens tvirkinimo į jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimą.¹³³ Tai reiškia, kad nukentėjusiuoju, pagal dabar galiojančią straipsnio redakciją yra asmuo, jaunesnis negu 16 metų amžiaus, nors iki įstatymo pakeitimo amžiaus riba buvo 14 metų, t. y. tvirkinamieji veiksmai galėjo būti nukreipti tik prieš mažametį. Tuo pačiu, laisvės atėmimo bausmė buvo padidinta nuo dvejų iki penkerių

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

¹³³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 – 1, 153, 162, 307, 308, 309, straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 – 1, 100 – 2, 152 – 1, 251 – 1 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-03-13, nr. XII-776.

metų. Kadangi darbe yra nagrinėjamas tik mažamečių seksualinis neliečiamumas, todėl analizuosime tvirkinamuosius veiksmus tik mažamečio asmens amžiaus ribose.

Objektyviai šis nusikaltimas pasireiškia tvirkinamaisiais veiksmais. Tvirkinamieji veiksmai – tai tokie veiksmai, kurie gali sukelti mažamečio lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, nesveiką, iškreiptą santykių tarp lyčių įsivaizdavimą ir sutrikdyti vaiko fizinį ir psichologinį vystymąsi. Teismai, nagrinėdami baudžiamąsias bylas, kaltininko veiksmus laiko tvirkinamaisiais, jeigu¹³⁴:

1. Kaltininkas mažamečio akivaizdoje atlieka seksualinius veiksmus, t. y. masturbuojasi, lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą mažamečio akivaizdoje. Taip pat kaltininko veiksmai kvalifikuojami kaip tvirkinimas kai kaltininkas užsiima ekshibicionizmu mažamečiui matant. Ekshibicionizmas – tai lytinis iškrypimas, kuris reiškiasi lytinių organų rodymu. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, dėl seksualinių veiksmų. Kaltinamasis gyvenamojo namo laiptinėje, pasismaukęs kelnes išsitraukė savo lytinį organą, laikė jį rankose mažametės akivaizdoje. Tokiais savo veiksmais atliko mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus.¹³⁵ Teismų praktikoje tvirkinamieji veiksmai kvalifikuotini ir tokiais atvejais, jei nukentėjusioji yra priversta filmuoti kaltinamąjį, kaip jis apnuoginęs savo lytinį organą masturbuojasi, o po to lytiškai santykiauja su kitu asmeniu.¹³⁶

2. Kaltininkas verčia mažametį atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus su savimi ar su kitu mažamečiu. Teismų praktikoje buvo nagrinėjama byla, kai kaltinamieji tyčia prieš mažamečio valią vertė jį čiulpti kito mažamečio lytinį organą, tai yra atlikti lytinės aistros tenkinimą oraliniu būdu, tokiu būdu atliko seksualinio pobūdžio veiksmus, galinčius sukelti mažamečiams lytinį susijaudinimą bei per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis.¹³⁷

3. Kaltininkas mažamečiui demonstruoja pornografinio turinio medžiagą. Vilniaus apygardos teismo byloje kaltinamasis specialiai įjungė televizijos kanalą, kuriame tuo metu buvo demonstruojamos seksualinio (pornografinio ir erotinio) turinio laidos, t. y. vyro ir moters lytinis aktas bei striptizas, tokiu būdu tyčia atliko veiksmus, galinčius

¹³⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 193 – 194.

¹³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 8 d. nutartis *baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298/2013*.

¹³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 23 d. nutartis *baudžiamojoje byloje Nr. 1A-157-453/2017*.

¹³⁷ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2015 m. spalio 23 d. nuosprendis *baudžiamojoje byloje Nr. NI-338-593/2015*.

sukelti mažamečių per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis ir sutrikdyti vaikų fizinį bei psichologinį vystymąsi ir taip jas tvirkino.¹³⁸

4. Kaltininkas intelektualiai tvirkina mažametį, t. y. pasakoja mažamečiui amoralius pasakojimus apie seksualinio potraukio tenkinimą. Kaltinamasis sistemingai, ne kartą liesdamas mažametę sakydavo jai, kad myli ją kaip moterį, kad nori ją vesti ir su ja gyventi, glostė jos ranką, t. y. tyčia atliko veiksmus, galinčius sukelti mažametės lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis ir sutrikdyti vaiko fizinį bei psichologinį vystymąsi, tokiu būdu tvirkino mažametę. Tačiau apeliacinis teismas pasisakė, kad tokie kaltinamojo veiksmai negali būti vertinami kaip tvirkinimo veiksmai, nes nėra nustatyta, kad tokiais veiksmais ji būtų skatinama per anksti domėtis lytiniais santykiais, tendencingai juos įsivaizduoti, pakenkti jos psichologiniam ir fiziniam vystymuisi.¹³⁹ Darytina išvada, kad prieš mažametį nukreipti kaltininko veiksmai turi turėti aiškų seksualinį pobūdį, skatinantį mažamečio susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, o jei prieš mažametį asmenį nukreipti veiksmai, kurie neturi seksualinio pobūdžio, tačiau neiįprasti ir galimai nei mažamečiui, nei jo artimiesiems, matantiems tą situaciją, nėra malonūs, tačiau tokie veiksmai, nenustačius juose tvirkinimo pobūdžio, negali būti vertinami, kaip veiksmai, numatyti Lietuvos Respublikos BK 153 str.

5. Kaltininkas liečia mažamečio lytinius organus. LAT baudžiamojo byloje konstatuota, kad nuteistasis atliko mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus – kelis kartus, rankomis per rūbus lietė bei glostė mažametės krūtis, šlaunis, lytinius organus, gnybčiojo į sėdmenis ir taip ją tvirkino.¹⁴⁰

Mažamečio asmens tvirkinimo kaip ir mažamečio asmens seksualinio prievartavimo ar mažamečio asmens išžaginimo nusikaltimo sudėtis yra tokia pati – formalioji. Tai reiškia, kad tvirkinimas laikomas baigtu nusikaltimu nuo tvirkinamųjų veiksmų atlikimo momento ir veikos kvalifikavimui neturi reikšmės jei vaikui tokie veiksmai nepadare įspūdžio arba jis jau yra patyręs šioje srityje, anksčiau tvirkintas, ar net lytiškai santykiavęs. Iš esmės mažamečio asmens tvirkinimas nuo mažamečio asmens seksualinio prievartavimo ar išžaginimo atskiriamas pagal tai, kad tvirkinimo atveju nėra lytiškai santykiaujama su nukentėjusiuoju, t. y. nėra nei natūralaus lytinio, nei oralinio ar analinio lytinės aistros tenkinimo. Tačiau kitomis priemonėmis lytinė aistra gali būti tenkinama.¹⁴¹

¹³⁸ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-316-211/2016.

¹³⁹ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-316-211/2016.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2013.

¹⁴¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 234 – 235.

Analogiški veiksmai, nukreipti prieš 16 metų amžiaus sulaukusį asmenį, jei tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nėra pavaldumo, nors jie ir akivaizdžiai seksualūs bei pažeidžia žmogaus neliečiamumą, orumą – nėra pripažįstami lytiniais nusikaltimais.

Apibendrinant mažamečių tvirkinimo objektyviają pusę reikia išskirti šiuos požymius:

1. Kaltininko veiksmai turi turėti aiškiai išreikštą seksualinį pobūdį, kuriais kaltininkas siekia sudominti mažametį lytinėmis funkcijomis;

2. Kaltininko veiksmai turi būti nukreipti prieš mažametį, t. y. asmenį nesulaukusį 14 metų amžiaus (nagrinėjamos temos atžvilgiu);

3. Kaltininko veiksmai gali būti nukreipti tiek prieš vyriškos, tiek prieš moteriškos lyties mažametį;

4. Tokie veiksmai nereiškia lytinio akto atlikimo su mažamečiu asmeniu. Priešingu atveju, kaltininkas atsakys už išžaginimą, seksualinį prievartavimą.

Teismai, atskirdami mažamečių tvirkinimą ir mažamečių išžaginimą, su didelėmis problemomis nesusiduria, nes išžaginimo atveju yra padaroma intervencija į kito asmens lytinius organus natūraliu būdu, kai kontaktuoja vyro varpa ir moters vagina, o tvirkinant tokia intervencija neįvyksta, kadangi tvirkinamieji veiksmai nepasireiškia lytinio akto atlikimu. Kitokia situacija yra atskiriant mažamečių asmenų tvirkinimą nuo mažamečių asmenų seksualinio prievartavimo. Atskiriant tvirkinimą nuo seksualinio prievartavimo, susiduriama su didelėmis teisės taikymo problemomis, kadangi teismai neformuoja vieningos praktikos tokio pobūdžio bylose. Tai reiškia, kad teismai vertindami kaltindami kaltininko veiksmus, savo prerogatyva kaltininko nusikalstamą veiką gali pripažinti tiek mažamečio tvirkinimu, tiek mažamečio seksualiniu prievartavimu. LAT šiuo klausimu yra pasakęs, kad „seksualiniu prievartavimu laikomas ne bet koks fizinis sąlytis su nukentėjusiuoju, o tik toks, kuris pagal savo pobūdį ar neigiamus padarinius prilygsta lytiniais santykiams“. Teismų praktikoje laikoma, kad lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu paprastai pasireiškia dirginant ar masturbuojant vyro ar moters lytinius organus, kišant pirštus ar kitokius daiktus į kito asmens lytinius organus ar išeinamąją angą, taip pat lytiniu organu liečiant kito žmogaus kūną ir pan. Tvirkinamieji veiksmai paprastai pasireiškia demonstruojant mažamečiui lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, taip pat ir lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą mažamečio akivaizdoje ir pan. Tačiau tvirkinamieji veiksmai yra nesusiję su intervencija į lytinius organus ar išeinamąją angą ir lytinės aistros tenkinimu

su tuo žmogumi“.¹⁴² Apibendrinant, darytina išvada, kad siekiant atskirti mažamečio seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo mažamečio tvirkinimo, reikia išanalizuoti visus kaltininko veiksmus šiais aspektais:

1. Kaltininko panaudotų veiksmų pobūdis;
2. Kaltininko panaudotų seksualinio pobūdžio veiksmų intensyvumas;
3. Ar kaltininko padaryti seksualinio pobūdžio veiksmai tenkino kaltininko lytinę aistrą;
4. Ar kaltininko veiksmai pagal savo poveikį ir neigiamus padarinius prilyginami prievartinei sueičiai, atliktai vaginaline, oraline ar analine forma.

Atskiriant seksualinį prievartavimą nuo tvirkinimo labai svarbu nustatyti intervencijos į lytinius organus ar išeinamąją angą faktą. Paprastai laikoma, kad jeigu kaltininkas kiša pirštus ar kitokius daiktus mažamečiui į lytinius organus ar išeinamąją angą, tai tokia jo nusikalstama veika kvalifikuojama kaip mažamečio seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu. LAT baudžiamojoje byloje kaltinamasis nuteistas už tai, kad tenkino savo lytinę aistrą su mažamečiu asmeniu prieš jo valią kitokio fizinio sąlyčio būdu, pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, nuolat, tiksliai nenustatytą skaičių kartų, prieš jos valią tenkino savo lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu – vertė rankomis liesti jo lytinius organus, kišo pirštus į jos makštį ir padarė mergystės plėvės įtrūkimą, makšties prieangio pakitimus, taip nežymiai sutrikdė mažametės sveikatą.¹⁴³ Matome, kad intervencijos buvimas tarp kaltininko pirštų ar kitų daiktų ir nukentėjusiųjų mažamečių lytinių organų ar išeinamosios angos labai supaprastina kaltininko veiksmų kvalifikavimą, nes tokie kaltininko veiksmai siekiant patenkinti lytinę aistrą turi neabejotiną sąsają su lytinio akto atlikimu.

Tačiau žymiai sudėtingesnis kaltininko nusikalstamos veikos kvalifikavimas yra tada, kai intervencijos tarp kaltininko pirštų ar kitų daiktų su nukentėjusiojo mažamečio lytiniais organais ar išeinamąja anga nėra. Tai yra tokie veiksmai, kai kaltininkas liečia, dirgina mažamečių lytinius organus, juos laižo, glosto mažamečių mergaičių krūtinę ir t.t. Taigi matome, kad nusikalstama veika pasireiškia laižymu, glostymu, lietimu ir dirginimu. Tokiais atvejais teismai kvalifikuodami tokius kaltininko veiksmus susiduria su didelėmis teisės taikymo problemomis, nes reikia įvertinti ar kaltininko veiksmai yra tvirkinamojo ar seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu pobūdžio.

Paprastai tokius veiksmus, kai kaltininkas laižo mažamečio lytinius organus, teismai kvalifikuoja kaip mažamečio asmens seksualinį prievartavimą. Tokia nusikalstama veika

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-649/2012.

¹⁴³ *Ibid.*

turi aiškiai išreikštą tikslą tenkinti kaltininko lytinę aistrą būdu, kuris turi sąsają su lytinio akto atlikimu oraliniu būdu. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje Bendrininkai pasinaudojo nukentėjusiosios bejėgiška būkle dėl mažametystės ir apsvaigimo nuo alkoholio, dėl ko mažametė negalėjo visapusiškai teisingai suprasti su pastarąja atliekamų veiksmų reikšmės bei dėl šių priežasčių adekvačiai ir aktyviau priešintis su ja atliekamiems veiksams, nuteistieji, būdami nuogi, bučiavo ir rankomis glamonėjo mažametės kūną bei įkalbinėjo pastarąją tenkinti jų lytinę aistrą, po to nuteistoji laižė mažametės lytinius organus. Tokiais veiksmais ji bendrininkų grupė seksualiai prievartavo mažametę kitokio fizinio sąlyčio būdu.¹⁴⁴

Tačiau, teismai ne visada įžvelgia seksualinio prievartavimo požymių, nors kaltininkas laižydamas mažamečiui lytinius organus tokius požymius aiškiai išreiškia. Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo bylą, kurioje kaltinamasis tiksliai nenustatytą skaičių kartų mažametei, laižė įvairias kūno vietas, lytinius organus bei prašė mažametės laižyti savo kūną, taip tvirkindamas mažametį asmenį.¹⁴⁵ Kaltinamasis buvo išteisintas, tačiau teismas vertindamas mažametės lytinių organų laižymą ir tokių veiksmų atlikimą prilygindamas tvirkinimui priėmė sprendimą aiškiai keliantį abejonių, nes paprastai tokius veiksmus, kai kaltininkas laižo mažamečiui lytinius organus, teismai vertina kaip mažamečio seksualinį prievartavimą.

Sudėtingiausi atvejai, atskiriant mažamečių tvirkinimą nuo mažamečių seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu, yra tada, kai kaltininkas glosto, liečia ar dirgina mažamečio lytinius organus. LAT nagrinėjo bylą, kaltinamasis pasinaudodamas nukentėjusiosios bejėgiška būkle dėl mažametystės, rankomis per apatines kelnaites liسدamas jos lytinius organus ir liepdamas jai ranka dirginti jo lytinį organą – varpą, prieš jos valią tenkino savo lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu, t. y. seksualiai prievartavo mažametę.¹⁴⁶ Kitoje byloje kaltinamasis pasinaudodamas nukentėjusiosios bejėgiška būkle dėl mažametystės, jai gulinčiai vieną kartą užkišdamas ranką už kelnaičių, pirštais liسدamas nukentėjusiosios lytinius organus, po to suimdamas už jos rankos ją pakišo po savo trumpikėmis, vieną kartą jos ranką uždėjo ant savo lytinių organų ir taip atliko tvirkinimo veiksmus su nukentėjusiaja mažamete.¹⁴⁷ Išanalizavus šias baudžiamąsias bylas, darytina išvada, kad teismai neturi vieningos nuomonės

¹⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012.

¹⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-626/2013.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-539-976/2015.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014.

atskiriant mažamečių tvirkinimo ir mažamečių seksualinio prievartavimo nusikaltimus. Šiuo atveju abi baudžiamosios bylos, kuriose kaltininkų panaudoti veiksmai prieš mažamečius, galima sakyti, buvo identiški, išnagrinėtos visiškai skirtingai, vienu atveju kaltininko nusikalstamus veiksmus kvalifikuojant kaip mažamečio seksualinį prievartavimą, o kitu – tokius pat veiksmus kaip mažamečio asmens tvirkinimą, o tokiu būdu yra formuojama nevienoda teismų praktika.

Šios dvi, panašiu metu LAT nagrinėtos, bylos yra pavyzdys siekiant parodyti, kad „lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu“ yra labai probleminė baudžiamosios teisės normos konstrukcija, kuri nėra aiškiai apibrėžta, o toks neapibrėžtumas sukelia teisės normos taikymo ir suvokimo problemas, paliekant teismams erdvės interpretacijoms. Lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu yra labai nekonkretus seksualinio prievartavimo sudėties požymis, kurio padarymo būdų sąrašas nėra ir negali būti baigtinis, todėl, norint tinkamai kvalifikuoti kaltininko veiksmus tokio pobūdžio bylose, neabejotinai, šį požymį reikia sukonkretinti, apibrėžiant jo taikymo ribas, suformuojant vieningą teismų praktiką ir teisės doktriną.

Apibendrinus teigtina, kad mažamečio asmens tvirkinimas, lyginant su mažamečio asmens išžaginiu ar seksualiniu prievartavimu, yra ne toks pavojingas nusikaltimas, kurio sankcija yra žymiai švelnesnė. Lietuvos Respublikos teismai nesusiduria su didelėmis problemomis atskiriant mažamečio asmens išžaginimą nuo tvirkinimo, nes išžaginimas padaromas tik išžaginimui priskirtiniais, konkrečiais veiksmais, t. y. įvedant vyro varpą į moters makštį. Tokia pati situacija yra atskiriant mažamečio asmens seksualinį prievartavimą oraliniu ar analiniu būdu nuo tvirkinimo, kadangi toks lytinio akto atlikimas, kai yra santykiaujama oraliniu ar analiniu būdu, turi aiškia, tik seksualiniam prievartavimui priskiriamą, išraišką. Sunkiausia teismams atskirti mažamečio asmens tvirkinimą nuo mažamečio asmens seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu, nes abu nusikaltimai gali būti padaromi, iš esmės, beveik identiškais būdais.

3. MAŽAMEČIŲ IŠŽAGINIMO, SEKSUALINIO PRIEVARTAVIMO IR TVIRKINIMO SUBJEKTAS IR SUBJEKTYVIOJI PUSĖ

3.1. Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektas

Baudžiamojoje teisėje nusikaltimo subjektas yra asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Baudžiamojon atsakomybėn trauktinas asmuo pagal baudžiamąją teisę gali būti fizinis ir juridinis asmuo.¹⁴⁸ Svarbiausi kriterijai, kai norima subjektą patraukti baudžiamojon atsakomybėn yra amžius ir pakaltinamumas.

Nusikaltimo subjektu galima pripažinti tik tokį fizinį asmenį, kuris yra sulaukęs baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus ir yra pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas.¹⁴⁹ Nusikaltimo subjekto amžius – tai konkreti amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veiksmus, jų pavojingumą ir už tokius veiksmus atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą.

Nusikaltimo subjekto pakaltinamumas apibrėžia asmens psichinės būklės ryšį padarytos nusikalstamos veikos metu, tai yra gebėjimas suvokti daromos veikos pobūdį ir valdyti savo elgesį. Tai yra būtina kaltės sąlyga, o jei jos nėra, asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.¹⁵⁰

Už mažamečių seksualinį prievartavimą ir išžaginimą atsako pakaltinami asmenys, kurie iki nusikalstamos veikos padarymo buvo sulaukę 14 metų amžiaus. Už mažamečio išžaginimą atsako priešingos lyties nei nukentėjusysis asmuo, tuo tarpu už mažamečio seksualinį prievartavimą gali atsakyti tiek priešingos lyties, tiek tos pačios lyties nei nukentėjusysis asmuo. 2006 metais buvo nuspręsta subjektų ratą išplėsti ir papildyti juridiniu asmeniu.¹⁵¹ Sprendimas įtraukti juridinį asmenį į asmenų, galinčių atsakyti už BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. numatytus nusikaltimus, buvo priimtas dėl to, kad 2004 metais buvo ratifikuotas Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas „Dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“.¹⁵²

BK numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra neįmanoma nenustačius fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką. Verta sutikti su Editos Gruodytės ir

¹⁴⁸ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2006, p. 300.

¹⁴⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et. al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 185 – 186.

¹⁵⁰ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Justitia, 2009, p. 341 – 350.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2006-06-22, nr. X-711.

¹⁵² Lietuvos Respublikos Įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ratifikavimo. *Teisės aktų registras*, 2004-06-10, nr. IX-2269.

Simonos Žižienės nuomone, kad sudėtingiausia yra ne pagrįsti teoriškai, kad juridinis asmuo gali būti išžaginimo ar seksualinio prievartavimo subjektas, bet įsivaizduoti tokią praktinę situaciją.¹⁵³ Tai reiškia, kad išžaginimas ar seksualinis prievartavimas turi būti padaromas juridinio asmens naudai. Hipotetiškai juridinio asmens darbuotojas, atitinkantis BK 20 str. 2 d. ir 3 d. numatytas sąlygas, turėtų išžaginti ar seksualiai išprievartauti mažametį asmenį juridinio asmens naudai ir lytinį aktą užfiksuoti vaizdo fiksavimo priemonėmis, siekiant užfiksuota pornografinio turinio medžiaga disponuoti ir iš tokio disponavimo gauti materialinę naudą juridinio asmens atžvilgiu. Lietuvos Respublikos teismų praktikoje tokios baudžiamosios bylos dar nėra buvę, kurioje juridinis asmuo atsakytų pagal BK 149 str. 6 d. ar BK 150 str. 6 d. ir tai kelia pagrįstų abejonų dėl tokių teisės normų dalių reikalingumo.

Mažamečių seksualinio prievartavimo ir išžaginimo atžvilgiu, subjektas gali būti tiek vyriškos, tiek moteriškos lyties, tačiau išanalizavus teismų praktiką tokio pobūdžio bylose, darytina išvada, kad šiuos nusikaltimus dažniausiai padaro vyrai. Seksualinio prievartavimo ir išžaginimo bylose nusikaltimo subjektu gali būti ir asmuo, kuris su nukentėjusiuoju yra turėjęs lytinių santykių arba kurį su nukentėjusiuoju sieja draugystės, giminytės ar net santuokiniai ryšiai.¹⁵⁴

Subjektams tvirkinimo bylose laikomi pakaltinami asmenys, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 16 metų amžiaus. 2014 metais 153 straipsnis buvo pakeistas ir išskirtas į dvi straipsnio dalis, antrojeje numatant baudžiamąją atsakomybę už tvirkinamuosius veiksmus ir juridiniam asmeniui.¹⁵⁵ Mažamečių tvirkinimo atžvilgiu, tvirkinimo subjektais gali būti tiek vyriškos, tiek moteriškos lyties asmenys. Taigi, išanalizavus mažamečių seksualinio prievartavimo, išžaginimo ir tvirkinimo nusikaltimų subjektus, darytina išvada, kad būtinas subjekto požymis tokio pobūdžio bylose yra kaltininko pakaltinamumas ir amžiaus riba, nuo kurios kyla baudžiamoji atsakomybė. Kaip matome, už mažamečių seksualinį prievartavimą ir išžaginimą atsako fiziniai asmenys nuo 14 metų, o už mažamečių tvirkinimą – asmenys, sulaukę 16 metų amžiaus. Už visus šiuos minėtus nusikaltimus atsako ir juridiniai asmenys.

¹⁵³ GRUODYTĖ, E.; ŽIŽIENĖ, S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, 2(2), p. 199.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 – 1, 153, 162, 307, 308, 309, straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 – 1, 100 – 2, 152 – 1, 251 – 1 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-03-13, nr. XII-776.

3.2. Mažamečių išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikaltimo pusė – tai subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma. Subjektyviuosius nusikaltimo požymius sudaro trys požymiai – tai kaltė, nusikaltimo padarymo tikslas ir nusikaltimo padarymo motyvas. Kiekvieno iš šių požymių teisinė reikšmė yra skirtinga, tačiau tik jų visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su padaryta nusikalstama veika ir pasekmėmis. Sąmonės ir valios ryšys – tai psichinis žmogaus procesas, kurį nustatant, reikia išsiaiškinti padarytos veikos pobūdį, veikimo pobūdį, kaltininko elgesį prieš ir po nusikaltimo padarymo, kaltininko asmenybės bruožus. Teisingas subjektyviosios nusikaltimo pusės požymių nustatymas turi didelę reikšmę atribojant nusikaltimus, panašius tarpusavyje savo objektyviaja puse, o tai yra labai aktualu darbe nagrinėjamos atžvilgiu.¹⁵⁶

Mažamečio asmens išžaginimo ar seksualinio prievartavimo subjektyvioji pusė. Mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padaromas tik tiesiogine tyčia. Tai reiškia, kad kaltininkas suvokia, kad, pasinaudodamas nukentėjusiojo mažamečio bejėgiška būkle dėl mažametystės lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju ir nori taip veikti. Išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.¹⁵⁷ Jei kaltininkas darydamas išžaginimą ar seksualinį prievartavimą mažamečio asmens atžvilgiu nesuvokė, kad tokie jo veiksmai nukreipti prieš mažametį asmenį, tai šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Toks kvalifikavimas kelia tam tikrų abejonių, nes tokia samprata nelabai atitinka bendruosius kvalifikavimo principus, kadangi, jeigu nusikaltimas yra tyčinis, tai asmens psichinis santykis tyčia turi pasireikšti su visais nusikalstamos veikos požymiais. „Tačiau jei asmuo nesuvokė, kad nukentėjusysis yra mažametis, bet pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti, kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnio 4 dalį ar 150 straipsnio 4 dalį“.¹⁵⁸

Lietuvos apeliacinio teismo byloje Nr. 1A-296/2011 nuteistasis prašė teismo perkvalifikuoti jo padarytą nusikalstamą veiką iš BK 150 str. 4 d. į BK 150 str. 3 d.

¹⁵⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et. al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200 - 201.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.

argumentuodamas, tuo kad jis manė, jog įvykio metu nukentėjusioji yra 14 ar net daugiau metų amžiaus, kadangi nukentėjusiąją jis matė pirmą kartą, nukentėjusiosios kūno sudėjimas, jo manymu, buvo kaip penkiolikmetės. Tačiau teismas įvertinęs visus byloje surinktus įrodymus konstatavo, kad nuteistasis pateikia prieštarigus argumentus, kurie kelia pagrįstų abejonių, o vertinant paties nuteistojo veiksmus, galima daryti ir išvadą, kad nuteistajam nukentėjusios amžius nebuvo svarbus. Nuteistasis pasinaudojo nukentėjusiosios dėl mažametystės ir girtumo bejėgiška būkle ir ją seksualiai prievartavo.¹⁵⁹

Mažamečio asmens išžaginimo motyvai ir tikslai gali būti įvairūs, tačiau jie neturi reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Dažniausiai išžaginimo tikslas yra patenkinti kaltininko lytinę aistrą. Kiek kitokia situacija yra nustatant seksualinio prievartavimo motyvus ir tikslus. Tik atsiradus šiai normai, teismų praktikoje buvo teigiama, kad tikslai ir motyvai nėra svarbūs kvalifikuojant seksualinį prievartavimą, tačiau pagal dabar formuojamą teismų praktiką, jeigu lytinė aistra yra tenkinama oraliniu ar analiniu būdu, tai nėra svarbu, koks yra motyvas ir tikslas, bet jeigu lytinė aistra tenkinama kitokio fizinio sąlyčio būdu, tai norint kaltininko veiką kvalifikuoti kaip seksualinį prievartavimą, reikia nustatyti, kad tie veiksmai buvo nukreipti prieš nukentėjusiąją siekiant patenkinti lytinę aistrą. Kauno apygardos teismas nagrinėjo bylą, kurioje nuteistasis su bejėgiškos būklės mažamete tenkino savo lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu – rankomis liesdamas jos kūną, rankomis bei lytiniu organu liesdamas jos lytinius organus, pats masturbuodamasis, dėl ko nukentėjusioji patyrė seksualinę prievartą bei nesunkų sveikatos sutrikdymą. Būtent dėl to pripažintina, jog kaltinamojo veiksmai tyrimo metu tinkamai kvalifikuoti pagal LR BK 150 str. 4d. - kaip seksualinis mažamečio asmens prievartavimas.¹⁶⁰ Teismai, nagrinėdami tokio pobūdžio bylas, susiduria su situacijomis, kai kaltinamųjų ar nuteistųjų dėl pasikėsinimo seksualiai išprievartauti mažametį asmenį gynybinė pozicija būna teigimas, kad kaltininkas ar nuteistasis nesiekė tenkinti lytinės aistros su mažamečiu, o siekė jį apiplėšti. Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje nuteistasis bandė apiplėšti nukentėjusiąją, pavogti jos mobiliojo ryšio telefoną, tačiau nukentėjusioji apklausos metu parodė, kad ją, einančią užpuolė nepažįstamas vyras, sugriebdamas ją iš nugaros, viena ranka laikydamas jos burną, kita – visur čiupinėdamas, liesdamas kojas. Nukentėjusiosios teigimu, užpuolikas jos nieko neprašė. Šios aplinkybės rodo, kad nuteistojo nukentėjusiajai išsakytas

¹⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamųjų bylų skyrius, 2011 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-296/2011.

¹⁶⁰ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2016 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-302-317/2016.

grasinimas smurtu, nebuvo priemonė nukentėjusiosios turtui užvaldyti, nuteistasis, grasindamas panaudoti smurtą prieš nukentėjusiąją, siekė mažametę seksualiai prievartauti.¹⁶¹ Manytina, kad tam tikrais atvejais pasikėsinimas išžaginti asmenį pagal objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius gali būti labai panašus į pasikėsinimą apiplėšti asmenį. Tiek pasikėsinimo seksualiai išprievartauti asmenį, tiek pasikėsinimo apiplėšti asmenį atvejais kaltininko su nukentėjusiuoju atlikti veiksmai gali pasireikšti panašia forma – nukentėjusiojo pasipriešinimui panaudojamas fizinis smurtas ar grasinama jį panaudoti, nukentėjusiojo kūnas liečiamas ir pan. Tačiau, kad veika būtų pripažįstama nusikalstama, būtina nustatyti ne tik objektyviuosius, bet ir subjektyviuosius nusikaltimo sudėties požymius. Tai reiškia, kad būtina nustatyti, į ką buvo nukreipta kaltininko tyčia – pagrobtį svetimą turtą, ar tenkinti lytinę aistrą su nukentėjusiuoju.

Mažamečio asmens tvirkinimo subjektyvoji pusė. Mažamečio asmens tvirkinimas padaromas tik tiesiogine tyčia. Tokiais veiksmais kaltininkas siekia patenkinti savo lytinę aistrą arba sukelti mažamečiui seksualinio pobūdžio susidomėjimą.¹⁶² Tai reiškia, kad kaltininkas suvokia, kad daro seksualinį poveikį vaikui ir nori taip veikti. Verta pabrėžti, kad šis nusikaltimas padaromas tik tiesiogine tyčia, tai reiškia, kad tokio pobūdžio bylose reikia nustatyti kokiu tikslu kaltininkas taip veikė. Svarbu pažymėti, kad jei mažametis naktį atsikėlęs pamato jo tėvus lytiškai santykiaujant, laikyti tokį tėvų lytinį santykiavimą tvirkinamaisiais veiksmais negalima, nes nėra būtinojo požymio – tiesioginės tyčios, tačiau, jeigu tėvai lytiškai santykiautų suvokdami, kad jų mažametis vaikas mato lytinį aktą ir siektų tokio lytinio akto demonstravimu sukelti jų mažamečio vaiko lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, tai tokie veiksmai būtų pripažįstami kaip mažamečio asmens tvirkinimas, nes būtų padaryti veikiant tiesiogine tyčia.

Apibendrinus galima teigti, kad mažamečio asmens išžaginimas, seksualinis prievartavimas ir tvirkinimas padaromas tik tiesiogine tyčia. Tai reiškia, kad kaltininkas suvokia, kad jo panaudotų veiksmų pobūdis mažamečio atžvilgiu yra seksualinis ir nori taip veikti. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo oraliniu ar analiniu būdu atvejais, motyvai ir tikslai nėra svarbūs kaltininko nusikalstamos veikos kvalifikavimui, tačiau tais atvejais, kai mažametis yra seksualiai prievartaujamas kitokio fizinio sąlyčio būdu ar tvirkinamas, labai svarbu nustatyti tiek nusikalstamos veikos padarymo tikslą, tiek motyvą, kadangi, norint tinkamai kvalifikuoti kaltininko nusikalstamą veiką, privalu

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-430/2013.

¹⁶² KOMENTARAS

išsiaiškinti ar kaltininko veiksmuose dominuoja tvirkinimo ar seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai.

IŠVADOS

1. Panaudojus seksualinę prievartą prieš mažametį asmenį yra sukeliama negrįžtami neigiami mažamečio raidos padariniai, sutrinka tiek fizinis, tiek psichinis jo vystymasis, todėl baudžiamoji atsakomybė pagrįstai yra griežtesnė negu atsakomybė padarytiems seksualinio pobūdžio veiksams prieš nepilnamečio ar pilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę.
2. Minimali amžiaus riba, nuo kurios asmuo gali užsiimti seksualiniais veiksmais, pagal LR įstatymus, iš esmės, yra padidinta iki 16 metų, siekiant apsaugoti tokius asmenis nuo per ankstyvo lytinio gyvenimo ir dėl jo atsirandančių asmens raidos sutrikimų.
3. Teismai nagrinėdami baudžiamąsias bylas susiduria su teisės taikymo ir nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą, kvalifikavimo problemomis ir taip formuoja nevienodą teisinę praktiką, kadangi kai kurių tokio pobūdžio nusikaltimų konstrukcijos yra aiškiai neapibrėžtos, o toks neapibrėžtumas sukelia teisės normos taikymo ir suvokimo problemas, paliekant teismams erdvės interpretacijoms.
4. Pastaruoju metu išryškėjo tendencija, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija mažamečių seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo bylose yra labiau skatinanti taikyti seksualinio prievartavimo normą, t. y. BK 150 str. 4 d., taip siekiant užtikrinti griežtesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą.
5. Siekiant atskirti mažamečio asmens tvirkinimą nuo mažamečio asmens išžagavimo, teismams didelių problemų nekylo, nes minėti nusikaltimai padaromi iš esmės skirtingai, kadangi išžaginimas padaromas tik esant intervencijai tarp vyriškos ir moteriškos lyties organų, o tvirkinimo atveju jokia intervencija neįvyksta.
6. Siekiant atriboti mažamečio tvirkinimą nuo mažamečio asmens seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu, teismai privalo išanalizuoti visus kaltininko veiksmus, kurie buvo nukreipti prieš mažametį asmenį, nes tiek mažamečio asmens tvirkinimas, tiek mažamečio asmens seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu gali pasireikšti labai panašia forma.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 60-1501.
2. Lietuvos Respublikos Įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo. *Teisės aktų registras*, 1995-07-03, nr. I-983.
3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 33-807.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
5. The Criminal Code of Finland [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>.
6. The Criminal Code Of The Russian Federation [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://web.archive.org/web/20150301191204/http://www.russian-criminal-code.com:80/>.
7. Criminal Code of the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.
8. General Penal Code of Iceland [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.
9. Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. I-14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 8-379.
10. Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 112-4969.
11. Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie sveikatos apsaugos ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 18 d. įsakymu Nr. V-499 (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2016 m. vasario 17 d. įsakymo Nr. V-285 redakcija). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 82-3767.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151 – 1, 153, 162, 307, 308, 309, straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100 – 1, 100 – 2, 152 – 1, 251 – 1 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-03-13, nr. XII-776.
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2006-06-22, nr. X-711.
16. Lietuvos Respublikos Įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ratifikavimo. *Teisės aktų registras*, 2004-06-10, nr. IX-2269.
17. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 1511, 153, 162, 307, 308, 309 pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 1001, 1002, 1521 IR 2521 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
2. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003.
3. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Registrų centras, 2009.
4. BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
5. DAPŠYS, A.; SAKALAUSKAS, G. *Smurtą patyrusių vaikų reabilitacijos teisiniai aspektai*. Teisės institutas, 2005.
6. GARMUS, A.; KURAPKA, E.; CÉPLA, A. *Teismo medicina: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.

7. GRUODYTĖ, E.; ŽIŽIENĖ, S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, 2(2).
8. KAVOLIS, M.; BELIACKINAS, S. *Baudžiamasis statutus su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentaramis, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934.
9. KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. *Vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese: atstovavimas, gynyba ir apklausų atlikimas*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2016.
10. KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. 7-as patais. ir papild. leid.* Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
11. KLIMKA, A.; APANAVIČIUS, M.; MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis*. Vilnius: Mintis, 1974.
12. MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997.
13. MARKULIS, J.; NAINYS, V. J. *Teismo medicina. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Mokslas, 1979.
14. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
15. PAKARKKLIS, P. *Senasis prūsų teisykas*. Chicago Lietuvos lietuvių literatūros draugija, 1960.
16. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006.
17. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009.
18. STUPNIANEK, K. *Teismo komentaras: mažamečio apklausa teisme. Vilniaus apygardos teismas*, 2015.
19. VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529)*. Vilnius: Vaga, 2001.
20. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita*.
21. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996.

22. ABRAMAVIČIUS A., ŠVEDAS G. *Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos*. Teisė 2008.
23. MITKA. V., *Prievartos prieš vaikus šeimoje socialinė determinacija*, KTU Panevėžio institutas P. 293
24. COULBORN FALLER K., *Child sexual abuse: Intervention and treatment issues*. U. S. Department of Health and Human Services Administration for Children and Families.
25. BROWNE A, FINKELHOR D. *Initial and Long-Term Effects: A Review of the Research*. Finkelhof D. *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. California: Sage Publications, 1986.
26. КОМИССАРОВ, В. С., *Российское уголовное право: особенная часть*. Москва, 2008.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 "Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2004, 22.
2. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-74/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K – 173/2006.
4. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-275/2007.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K–214/2011.
6. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-296/2011.
7. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-320/2011.
8. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-652-349/2011.
9. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-158/2012.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-560/2012.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-649/2012.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47/2013.
13. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-626/2013.
14. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61/2013.
15. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298/2013.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2013.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-430/2013.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165/2014.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261/2014.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349-696/2015.
22. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2015 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. NI-338-593/2015.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-539-976/2015.
24. Göta apeliacinis teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. B 3402-15.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016.
26. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-316-211/2016.

27. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2016 m. rugpjūčio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-242-1020/2016.*
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1. Teismų praktika. 2016, 44.
29. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2016 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-302-317/2016.*
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-648/2017.*
31. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2017 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-157-453/2017.*

SANTRAUKA

Šio magistro darbo tema yra Nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą (BK 149, 150 ir 153 straipsniai), sudėčių lyginamoji analizė.

Šiame darbe pateikiama seksualinės prievartos prieš mažamečius samprata ir tokios prievartos padariniai vaiko tolimesniam vystymuisi. Taip pat darbe analizuojamas teismo medicinos ekspertų, psichologų ir psichiatrų darbas, išaiškinama jų išvadų reikšmė baudžiamosiose bylose, susijusiose su nusikaltimais, nukreiptais prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą. Darbe nagrinėjama nusikaltimų, nukreiptų prieš seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, istorinė raida, pateikiant ją nuo Pamedės teisyno iki šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso ir išskiriant konkrečių nusikaltimų teisinio reguliavimo spragas.

Magistro darbe pateikiama trijų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikaltimų, nukreiptų prieš mažamečių seksualinį neliečiamumą, – mažamečių išžaginimo (149 str. 4 d.), seksualinio prievartavimo (150 str. 4 d.) ir tvirkinimo (153 str.) – sudėčių analizė. Šių nusikaltimų sudėtys analizuojamos remiantis keturnare nusikalstamos veikos sudėties struktūra išskiriant objektą, objektyviąją pusę, subjektą ir subjektyviąją pusę. Analizuojant sudėtis, pabrėžiami mažamečio išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo nusikaltimų atribojimo kriterijai. Remiantis Lietuvos Respublikos teismų praktika išskiriamos problemos atskiriant šiuos nusikaltimus tarpusavyje.

SUMMARY

The subject of present master's thesis is comparative analysis of the compositions of crimes against sexual inviolability of minors (Articles 149, 150 and 153 of Criminal Code of the Republic of Lithuania).

In this work the concept of sexual abuse of minors and further consequences of such a violence on child development are considered. Also the works of forensic experts, psychologists and psychiatrists are analyzed aiming to clarify the significance of their conclusions in criminal cases related to crimes directed against sexual inviolability of minors. There is examined in this paper the historical development, since Pamede acquis to the current Criminal Code, of crimes against sexual self-determination and integrity, and the regulatory gaps for specific crime cases are identified .

The master's thesis includes the compositions analysis of three in Lithuanian Republic Criminal Code enshrined crimes against minors' sexual integrity - young child rape (Art. 149, p. 4), sexual abuse (Art. 150, p. 4), sexual molesting (Art. 153). The constituent elements of these crimes are analyzed on the basis of the composition of the offence quaternary structure, by distinguishing the object, the objective side, the subject and the subjective side of crime. In the analysis of the compositions the highlights are made on delimitation criteria of a young child rape, sexual abuse and sexual molesting crimes. The problems in mutual separating of these crimes are pointed out taking into account the Lithuanian case law.